

Nr 96.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om upphörande av kammarrättens domsrätt i vissa mål; given Stockholms slott den 6 mars 1925.

Under återopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om upphörande av kammarrättens domsrätt i vissa mål.

GUSTAF.

Torsten Nothin.

Förslag
till
Lag

om upphörande av kammarrättens domsrätt i vissa mål.

Härigenom förordnas som följer:

Vad i särskilda författningar är stadgat om kammarrättens behörighet att upptaga balansmål, åtal mot ämbets- eller tjänsteman för fel eller försummelse i uppbörd, förvaltning och redovisning av anförtrödda medel eller persedlar samt kontroll och tillsyn därvid ävensom tvister angående betalning på grund av borgen eller annorlunda ställd säkerhet för kronans uppbördsman varder härmed upphävt. I följd härav bliva de i 16 § 2 mom. i lagen den 8 mars 1889 (nr 2 s. 1) om straff för ämbetsbrott av präst och om laga domstol i sådana mål samt i 39 § i lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes ävensom i andra författningar intagna förbehållen om kammarrättens domsrätt i mål av beskaffenhet, varom nu sagts, utan verkan; och skall om rätt domstol och rättegången i dylika mål härefter gälla vad i lag och författning eljest är stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1926; dock skall mål, som då redan är anhängigt, behandlas i dittills gällande ordning.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 23 januari 1925.

Närvarande:

Ministern för utrikes ärendena UNDEÉN, statsråden THORSSON, OLSSON, SANDLER, NOTHIN, HANSSON, LARSSON, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON.

Efter gemensam beredning med cheferna för försvars-, finans- och eklestastikdepartementen anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Nothin, fråga om upphörande av kammarrättens domsrätt i balansmål och därmed sammanställda mål.

Föredraganden anför:

Enligt den för kammarrätten gällande instruktionen av den 17 december 1920 (nr 940)¹, § 1 punkterna 1—3, äger kammarrätten att till behandling och avgörande upptaga följande tre grupper av judiciella mål, nämligen:

Kammarrättens domsrätt i balansm. fl. mål.

1. Balansmål eller angivelser mot kronans och allmänna verks uppborrdsmän och redogörare för tillgrepp och förskingring av sådana dem, under eget ansvar inför kronan eller verket, anförtrodda medel eller persedlar, för vilka redogörelse ingår till riksräkenskapsverket;

2. åtal mot ämbets- och tjänstemän för fel och försummelse i avseende å såväl uppborrden, förvaltningen och redovisningen av de i 1. omnämnda medel och persedlar som ock kontrollen och tillsynen därvid (fiskaliska aktionsmål); samt

3. tvister angående betalning på grund av borgen eller annorlunda ställd säkerhet för kronans uppborrdsmän.

Från de i 1. och 2. nämnda mål äro dock undantagna åtal mot de ämbets- och tjänstemän vid rikets hovrätter, kammarkollegium, arméförvaltningen och marinförvaltningen, vilka i fråga om tjänstefel i allmänhet skola åtalas inför högsta domstolen, ävensom åtal mot ämbets- och tjänstemän vid krigsmakten för brott, som förövats i fält eller inom fästning, som för annat ändamål än övning ställes eller är ställd på krigsfot, eller på sjötåg i krigstid, såvida åtalet anställes medan truppen är i fält eller sjötåget varar eller fästningen fortfarande är ställd på krigsfot.

Enligt kammarrättens instruktion och kungörelsen den 23 december 1908 (nr 159 sid. 20) angående behandlingen av vissa balansmål gäller om handläggningen i kammarrätten av nu ifrågakvarande mål i huvudsak följande:

Utredningen av yppad balans ankommer i första hand på vederbörande förvaltningsmyndighet. Lever gärningsmannen, böra jämväl upplysningar

¹ Ändrad i vissa delar 1921: 855. 1923: 357 och 1924: 531.

inhämtas angående dennes levnadsomständigheter och övriga förhållanden, vilka äga betydelse för frågan om straffbarheten. Sedan utredningen snarast möjligt blivit slutförd, insänder vederbörande myndighet till kammarrätten handlingarna i målet jämte eget utlåtande. Avser målet häktad person, och möter på grund av sakens vidlyftighet eller eljest hinder för förvaltningsmyndigheten att inom tre veckor från den dag, då häktningen ägde rum, inkomma till kammarrätten med utredning och utlåtande i målet, skall anmälan därom göras hos kammarrätten, som, där så finnes erforderligt, äger medgiva lämpligt anstånd. (Se kungörelsen den 23 december 1908.)

Sedan vederbörande myndighet utrett och meddelat utlåtande angående balansen och till kammarrättens åtgärd överlämnat handlingarna i målet, har kammarrättens advokatfiskal att avgiva memorial angående balansens belopp och egenskapen därav med påstående om det ansvar och den ersättningsskyldighet, som anses böra ådömas i målet. Kammarrätten infordrar häröver, där sådant erfordras, vederbörandes förklaring jämte yttrande från den myndighet, som utrett balansen. Därest så anses nödigt, införskaffar kammarrätten eller advokatfiskalen dessutom från riksräkenskapsverket utredning angående de omständigheter, vilka därstädes kunna utrönas och äro av betydelse för målet. Har någon blivit ställd under åtal, skall muntligt förhör äga rum inför kammarrätten, då han anhåller därom eller kammarrätten eljest finner omständigheterna det påkalla. I andra fall må kammarrätten förordna, att förhör, som kan finnas nödigt, skall hållas inför allmän domstol i orten. Erforderliga föreskrifter om sådant förhör meddelas av kammarrätten, som jämväl äger anmoda vederbörande länsstyrelse utse ombud att vid domstolen föra kronans eller det allmännas talan. Har den, som åsamkat sig balans, avvikit, innan han blivit hörd i målet, äger kammarrätten, på advokatfiskalens yrkande, att genom offentlig stämning, som anslås å kammarrättens dörr och tre gånger införes i allmänna tidningarna, kalla honom att inom tre månader efter stämningdagen inställa sig hos kammarrätten för svaromåls avgivande. Kommer han ej inom förelagd tid, avgiver advokatfiskalen påstående angående balansens belopp och om den ersättning, han anser böra ådömas, varefter målet avgöres på förhandenvarande skäl. (Se kammarrättens instruktion § 12.)

Fiskaliska aktionsmål anhängiggöras likaledes genom ett av advokatfiskalen avgivet memorial, varöver den tilltalades förklaring infordras. I fråga om tjänstefel hos ämbetsverk med egen advokatfiskal eller ombudsman utföres i vissa fall talan av denne. Därest det anses erforderligt, inhämtas riksräkenskapsverkets utlåtande i målet. Om muntligt förhör gäller det samma som i fråga om balansmål. Åtal för underlåten tillsyn och kontroll å uppborädsman må ej handläggas i sammanhang med balansmål, och sådant åtal må ej anhängiggöras hos kammarrätten, förrän det visat sig, att upp-

bördsmannens och hans löftesmäns tillgångar äro otillräckliga till balansens betäckande. (Se kammarrättens instruktion §§ 13, 14.)

Twister rörande borgen eller annorlunda ställd säkerhet för kronans upp-
bördsmän instämmas till kammarrätten av advokatfiskalen och behandlas på
sätt allmän lag stadgar för hovrätt. Därest det anses nödigt, införskaffar
kammarrätten eller advokatfiskalen utredning från riksräkenskapsverket
angående de omständigheter av betydelse för tvistens avgörande, vilka
inom sistnämnda verk kunna utrönas. (Se kammarrättens instruktion § 15.)

De i nu nämnd ordning anhängiggjorda målen skola, intill dess de komma
i det skick, att de kunna lottas, beredas av den ledamot, presidenten där-
till utser. Målen lottas å någon ledamot med allmän rotel, eller ock till-
delas de en extra föredragande. I deras avgörande deltaga fem ledamöter
eller ock fyra, så framt tre äro ense om slutet. Vad i allmän lag är
stadgat för hovrätt om förfarandet i rättegången skall lända till efter-
rättelse för kammarrätten, där ej avvikande bestämmelser meddelats. —
Klagan över kammarrättens utslag uti ifrågavarande mål föres hos Kungl.
Maj:tt i högsta domstolen, vad balansmål och fiskaliska aktioner angår
genom besvär och beträffande tvistemålen genom revisionsansökning. (Se
kammarrättens instruktion §§ 8, 11, 22, 44 samt 30 kap. rättegångsbalken.)

I detta sammanhang må slutligen erinras om stadgandet i 25 kap. 9 §
rättegångsbalken, att, om någon, som är tilltalad vid underrätt, jämväl
ställes under åtal för brott, som tillhör överrätts omedelbara upptagande —
såsom fallet är med ifrågavarande brottmål — underrätten skall, sedan den
meddelat utslag beträffande den under dess domvärjo hörande förbrytelsen,
underställa målet i denna del hovrättens prövning. Enligt 62 § i lagen den 23
oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes skall i
motsvarande fall krigsrätts utslag underställas krigsöverdomstols prövning.

De nu nämnda administrativa bestämmelserna om kammarrättens doms-
rätt i angivna mål — vilka bestämmelser utgöra undantag, förutom från
rättegångsordningen i militära mål, från de allmänna reglerna om forum
i brottmål (10 kap. 21—25 §§ rättegångsbalken) med däri gjorda jäm-
ningar beträffande instansordningen i vad avser forum i mål angående
tjänstefel — hava så till vida sitt stöd i författning av allmän lags natur,
att i 10 kap. 26 § rättegångsbalken stadgas, att de mål, »som någons
ämbete och tjänst, högre eller ringare, och fel där i röra, prøves och dömes
av dem, som Konungen vård och inseende där över betrott haver, efter ty,
som i särskilda stadgar därom sägs».

I lagen den 8 mars 1889 (nr 2 sid. 1) om straff för ämbetsbrott av präst
och om laga domstol i sådana mål (16 § 2 mom.) samt i lagen den 23
oktober 1914 om krigsdomstolar och rättegången därstädes (39 § andra
stycket) hava vidare från hovrätts, respektive krigsdomstols behandling
undantagits mål, som enligt särskilda stadganden höra under kammar-
rätten.

Av de nu återgivna reglerna om forum i balansmål och fiskaliska aktionsmål framgår, att icke alla brott av ifrågavarande slag äro föremål för kammarrättens prövning. Bortsett från undantagen, att chefer och ledamöter i vissa äldre verk skola, såsom för tjänstefel i allmänhet, svara inför högsta domstolen, samt att åtal mot ämbets- och tjänstemän vid krigsmakten för brott, som förövats och åtalats i fält m. m., skola lyda under krigsdomstol, är kammarrättens prövning först och främst inskränkt till brott av ifrågavarande slag *i avseende å sådana medel eller persedlar, för vilka redogörelse ingår till riksräkenskapsverket.*¹ Föreligger således förskingring av andra medel, även om de äro vederbörande anförtrodda i tjänsten, är allmän domstol eller krigsdomstol behörig. Ofta är det fråga om åtal samtidigt för förskingring av såväl det ena som det andra slaget av medel, såsom då en kronans uppbördsman eller redogörare, som tillika omhänderhar kommuns eller andra allmänna medel, gör sig skyldig till förskingring av honom omhänderhavda kassor. Enligt allmänna processuella regler om forum vid sammanträffande av brott har underrätt i nu nämnda fall allenast att rannsaka angående brottet, i vad det hörer till dess domvärjo, samt pröva, huruvida den tilltalade är saker till brottet i denna del. Målet hänvisas sedan till kammarrätten, som har att förfara i enahanda ordning beträffande brottet i övrigt, varefter kammarrätten i ett sammanhang bedömer hela den brottslighet, som ligger den tilltalade till last. Av den i det föregående återgivna underställningsregeln följer slutligen, att målet, innan det upptages till behandling av kammarrätten, skall underställas hovrätts prövning i den del det bedömts av underrätten.²

Till vilka konsekvenser i praktiken dessa regler kunna leda framgår av följande, av kammarrätten för icke länge sedan avdömda balansmål.

Under maj 192— väckte kammarrättens advokatfiskal åtal mot X. för tillgrepp och förskingring av medel, som han i uppgiven tjänst omhänderhaft och för vilka redovisning skolat ingå till riksräkenskapsverket, samt för det han genom falska räkenskaper sökt dölja sitt tillgrepp.

Vidare yrkade vederbörande åklagare ansvar å X. vid rådhusrätt för förskingring av medlemsavgifter och andra enskilda medel, som X. — delvis i egenskap av redogörare — omhänderhaft. Därjämte yrkades ersättning för förskingrade medel. Genom utslag i augusti förklarade rådhusrätten X. saker till ansvar för tre särskilda brott, innefattande uppsåtlig förskingring, samt förpliktade honom att i skadestånd utgiva förskingrade belopp. Svea hovrätt, vars prövning utslaget underställts, gillade genom utslag i september rådhusrättens utslag.

Slutligen yrkade vederbörande krigsfiskal vid krigsrätt ansvar å X. för det han uppsåtligen förskingrat avlöningsmedel, vilka han såsom redogörare enligt beslut om införsel i lön innehållit, ävensom innehållna pensionsavgifter. Därjämte fordrades ersättning. Genom utslag i oktober fann krigsrätten X. icke kunna fällas till ansvar, i vad talan hade avseende å förstnämnda medel, men förklarade honom saker till ansvar för det han av penningar, som han

¹ I riksräkenskapsverkets revisionsberättelse den 31 mars 1921. sid. 80. återfinnes en förteckning över räkenskaper, som granskas i verket.

² Se Holm. Nytt juridiskt arkiv 1913 sid. 4; 1916 sid. 304.

i kraft av sitt ämbete mottagit till förvarande och redovisning, tillgripit och förskingrat pensionsavgifter till angivna belopp, varjämte han förpliktades att i skadestånd utgiva det förskingrade. Krigshovrätten, vars prövning krigsrättens utslag underställts, fastställde genom utslag i november krigsrättens domslut.

Advokatfiskalsämbetet hos kammarrätten avgav sedermera särskilda memorial i början av december och därpå följande januari. Genom utslag i samma januari månad fann kammarrätten X. vara förvunnen att hava av medel, som han i uppgiven egenskap av redogörare under eget ansvar till redovisning mottagit och för vilka redogörelse skolat ingå till riksräkenskapsverket, tillgripit och förskingrat vissa belopp, ävensom att han till döljande av tillgrepp, som han sålunda begått, fört falska räkenskaper. Nu nämnda brott och det brott, vartill han förklarades saker av krigshovrätten, ansåg kammarrätten stå till varandra i det sammanhang, att de finge anses utgöra fortsättning av samma brott, varefter kammarrätten — jämte det balansen fastställdes till angivet belopp — utmätte för båda brotten gemensamt straff. För de brott, till vilka X. av Svea hovrätt förklarats saker, utsatte kammarrätten särskilda straff, varefter samtliga straffen förvandlades och förenades. Därjämte förklarade kammarrätten, att det X. ådömda straffet skulle anses verkställt till viss del av den tid, X. suttit häktad. Slutligen förpliktades X. ersätta statsverket mot uppbördsbalansen svarande belopp.

Av referatet framgår, att förevarande mål behandlats av icke mindre än fem domstolar, däri icke inbegripen högsta domstolen, samt tre åklagare.

Enligt angivna forumregler äger kammarrätten vidare upptaga balansmål och fiskaliska aktioner allenast i avseende å sådana medel eller persedlar, som varit kronans uppbördsmän och redogörare anförtrödda *under eget ansvar inför kronan eller verket*. Där åter fråga är om medel eller persedlar, som omhänderhafts med redovisningsskyldighet inför överordnade uppbördsmän och redogörare, tillhör frågan allmän domstols eller krigsdomstols handläggning. Härav följer t. ex., att en poststationsföreståndare, som förskingrar honom i tjänsten anförtrödda medel, såsom redovisningsskyldig inför det överordnade postkontoret, svarar för förskingringen inför allmän underrätt,¹ medan dylikt åtal mot en stationsföreståndare vid statens järnvägar prövas av kammarrätten. Fjärdingsman svarar i angivna hänseende inför allmän underrätt, landsfiskal åter inför kammarrätten. Förskingringsbrott av intendent vid armén upptages av kammarrätten,² medan förrådsförvaltare rannsakas och dömes för dylikt brott av krigsrätt.³ Redogörare å kanonbåt har dömts av kammarrätten men å torpedbåt — vara i regel uppbörds mannen svarar inför fartygschefen — av krigsrätt.⁴

Med den avfattning, reglerna om forum i balans- m. fl. mål sålunda erhållit, hava de också i flera fall givit anledning till osäkerhet i rättsstillämpningen.⁵

I detta sammanhang må slutligen erinras om stadgandet i 51 § i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, enligt vilket stad-

¹ Se Holm, Nytt juridiskt arkiv, 1903 sid. 170; ² 1919 sid. 540; ³ 1922 sid. 367.

⁴ " 1896 " 475 och 1915 sid. 371.

⁵ Se de " å sid. 33, 50 " och 51 " i bilaga I återgivna rättsfallen ävensom not 2 å sid. 6 samt not 2 och 3 ovan.

gande mål, som angår brist hos stämpelförsäljare i uppbörden för de till honom utlämnade stämplat, skall handläggas i den ordning, som är för balansmål stadgad. Enligt 50 § i samma förordning skall däremot åtal mot ämbets- eller tjänsteman för överträdelse av stämpelförordningen anhängiggöras och utföras i den ordning, som i avseende på åtal för tjänstefel i allmänhet är föreskriven¹. Härav följer, att, där en redogörare för stämpeluppbörd t. ex. försummar att inom föreskriven tid inleverera influtna stämpelmedel, åtalet icke bör, ehuru närbesläktat med fiskalisk aktion av hithörande slag, upptagas av kammarrätten.

På grundval av förteckningar, som kammarrättens advokatfiskal på min begäran upprättat, torde jag få meddela följande uppgifter rörande kammarrättens befattning med balansmål och därmed sammanställda mål. Uppgifterna avse tiden 1905—1924.

Balansmål hava under nämnda tid inkommit till ett antal av 79, vilka mål fördela sig efter den tilltalades tjänst på följande förvaltningsområden:

justitiestaten	1	postverket	4
hospitalsstaten	3	tullverket	1
utrikesförvaltningen	1	ecklesiastikstaten	1
armén och marinen	15	domänverket	4
landsstaten	20	lots- och fyrstaten	1
statens järnvägar.....	28	summa	79

Av dessa mål hava 37 eller nära halva antalet inkommit till kammarrätten under åren 1920—1924, därav år 1920 5, år 1921 6, år 1922 10, år 1923 9 och år 1924 7 mål.

I berörda förteckningar finnes den tilltalade antecknad såsom avliden i 10 fall och såsom avviken i 2 fall. I 29 av målen har den tilltalade häktats. Häktningstiden (tiden intill dess kammarrättens utslag meddelats) har växlat mellan cirka 20 dagar och 1 år 6 månader samt i medeltal utgjort mellan 5 och 6 månader.

Underställning av mål från underrätt till hovrätt eller krigshovrätten eller bådadera har ägt rum i 15 fall.

Vidkommande de ådömda straffen har avsättning förekommit i 38 fall, mistning av ämbete på viss tid i 6 fall och disciplinstraff i 1 fall. Av de allmänna straffarterna har i 32 fall ådömts straffarbete, därvid strafftiden utgjort lägst 8 månader och högst 7 år. I 6 fall har straffarbetstiden uppgått till 1—2 år, i 18 fall 2—3 år och i 7 fall över 3 år; i medeltal har den ådömda straffarbetstiden belöpt sig till ungefär 2 år 10 månader. Fängelse har ådömts i 4 fall och böter i 14 fall.

I 25 fall hava besvär anförts emot kammarrättens utslag, därav allenast i 2 fall av advokatfiskalen. I 5 av dessa fall har högsta domstolen gjort

¹ Se Kungl. Maj:ts utslag den 23 juli 1924 i J. O:s ämbetsberättelse för år 1924 sid. 9.

ändring i kammarrättens utslag, och i 4 fall har straffet blivit av nadsatt.

Fiskaliska aktionsmål hava under angivna 20-års-period inkommit till ett antal av 7.

Twistemål på grund av borgen för kronans uppbördsman har under ifrågavarande tid förekommit endast en gång (år 1909), och det närmast föregående målet av detta slag lärer hava av kammarrätten avgjorts år 1894.

Såsom ett led i den statliga medelskontrollen har domsrätten i balansmål och därmed sammanställda mål sedan gammalt tillhört det ämbetsverk, som haft att verkställa granskningen av statens och andra allmänna räkenskaper. Räkenskapsgranskningen, som ursprungligen tillkom det äldsta av våra centrala ämbetsverk, räkninge- eller räknekammaren, uppdrogs så småningom åt en särskild avdelning av ämbetsverket, benämnd till en början besvärskammaren men senare revisionskammaren eller kammarrevisionen. Kammarrevisionen erhöll efter hand en allt självständigare ställning, samtidigt som den tillika utvecklades till en särskild domstol för avdömande av räkenskapsmål. I förordningen den 29 november 1689 om, bland annat, processen vid rättegången i kammarrevisionen omnämnas för första gången bland de ärenden, som skulle höra under »Cammar-Rätterna», förutom anmärkningsmål jämväl balansmål och fiskaliska aktioner. Sedan kammarrätten med den därunder lydande revisionen genom förordningen den 14 oktober 1695 angående processen vid rättegångsakerna i »Cammar-Rätten» kommit att intaga en än mera framskjuten plats, framträdde ämbetsverket i den vid riksdagen år 1720 författade, av Kungl. Maj:t den 26 juni samma år utfärdade instruktionen såsom ett självständigt ämbetsverk under namn av kammarrevisionen. I denna instruktion nämnas för första gången tvister rörande borgen för kronans uppbördsmän såsom tillhörande kammarrevisionens prövning. Genom Kungl. Maj:ts brev den 30 april 1799 ändrades i samband med kammarrevisionens omorganisation verkets benämning till kammarrätten, enär, såsom orden föllo, verket ej allenast vore ett revisionsställe för rikets räkenskaper utan även en domstol uti alla dithörande mål.¹

Kammarrätten har sedermera från att ursprungligen hava ägt att behandla huvudsakligen frågor rörande redovisningen för statens medel efter hand utvecklats till en rent administrativ domstol för avdömandet av allehanda slag av mål. Uppfattningen av kammarrätten såsom med de allmänna domstolarna likställd har länge gjort sig gällande. Då sålunda lagkommittén med flera kommitterade i avgivet betänkande den 6 april 1820 föreslog ett allmänt avskaffande av domsrätten hos styrelseverken, ifrågasattes icke någon ändring i kammarrättens domsrätt.

¹ För kammarrätten hava utfärdats följande instruktioner: den 21 juni 1814, den 15 oktober 1831 (nr 59), den 14 november 1879 (nr 57 sid. 1), den 23 december 1908 (nr 159 sid. 1), den 17 december 1920 (nr 940).

Frågan om upphörandet av kammarrättens domsrätt i balansm. o. mål.

Domsrättens uppkomst.

Kammarrätten — hette det — »vilken i sitt närvarande skick är att anse, icke för ett administrerande kollegium, utan för en bland rikets verkliga domstolar, synes böra under sådan egenskap betraktas uti alla de mål, som till dess avgörande höra; varav ock skulle följa, att i de beslut, som där meddelas, ändring icke må sökas annorstädes än i högsta domstolen.»

I sitt år 1822 till trycket befordrade förslag till rättegångsbalk, förra delen (om rättegång i tvistemål, 4 kap. 6 §, jfr 18 kap. 12 §), har också lagkommittén bland rikets hovrätter upptagit kammarrätten såsom »hovrätt i kammarmål». Som skäl för bibehållandet av denna domstol, *i vad det civila beträffar*, har lagkommittén (sid. 26) anfört:

Vid granskningen av räkenskaperna över kronans medel yppas emellan kronan och de redogörande åtskilliga frågor, som, för att kunna lösas, fordra domaremakts mellankomst. Utan jämn tillgång till själva räkenskaperna är det ej möjligt att reda och avgöra dessa tvisteämnen. Men nu är det också angeläget, att alla kronans räkenskaper samlas och revideras på ett enda ställe för hela riket; och styckas kunna de icke heller efter revideringen, emedan de ofta, vid uppkommande frågor, till sina särskilda delar måste jämföras. Härav följer, att så beskaffade kammarmål icke vid flera domstolar och på särskilda orter kunna undersökas och avdömas. Kommittén har alltså föreslagit, att en hovrätt skall, å den ort, där räkenskaperna undergå granskning, upptaga och avgöra alla tvister, som därav härflyta.

Tidigare förslag i ämnet.

I det år 1832 avgivna förslaget till rättegångsbalk, senare delen (om rättegång i brottmål), har lagkommittén förklarat sig icke böra ifrågasätta någon specialdomstol för avdömandet av *balansmål*. Härom yttrar kommittén (sid. 90):

De skäl, som motiverat bibehållandet av en sådan domstol för kammarmålen, i vad det *civila* beträffar, kunna ej lämpas till de mål, som från uppbörd eller förvaltning av allmänna medel sig härleda, *i avseende på det kriminella*, efter den åsikt, som ligger till grund för kommitténs förslag rörande bestraffningen av dessa brott. Så länge ett visst penningbelopp skall tjäna till bestämd mättningsgrund för det straff, som bör åläggas en uppbördsman eller förvaltare, för tillgrepp eller förskingring av omhänderhavda medel, är det klart, att dom över honom ej kan fällas, innan hans balans blivit fullligen utredd: den ena frågan beror då omedelbart av den andra; och lämpligaste sättet för deras avslutande är, att låta dem följas åt och av samma domstol på en gång behandlas, därest mot en sådan förenad behandling av båda målen i övrigt inga viktiga hinder förekomma. Antager man åter, såsom kommittén gjort i förslaget till straffbalk, att den brottslikes fulla straffbarhet är given redan i den stund han blivit övertygad om balansen, evad den sedermera, för skadeståndets fastställande, till större eller mindre belopp utredes, så blir det utan ändamål att göra domen i den civila balansfrågan till ett villkor för domen i brottmålet. Man motverkar därigenom den syftning, brottmålslagstiftningen alltid bör äga, att låta straffet så fort möjligt är följa på brottet: man håller den tilltalade längre tid i häkte, än för rannsaking och dom efter allmän rättegångsordning är nödigt; och om man åt en enda domstol i riket uppdrager domsrätten även i brottmålet, betager man honom tillika, i de flesta fall, den förmån, varje annan brottsling äger, att kunna personligen svara, så vida man icke vill belasta staten

med betydliga kostnader till ett långväga forslande fram och tillbaka, förenat med osäkerhet i avseende på den tilltalades förvarande. Men nu har kommittén såsom allmän grundsats i förslaget antagit, ej blott att det utgör en ovillkorlig rättighet för varje tilltalad att svara personligen, utan även att hans personliga hörande ingår, såsom nödvändig beståndsdel, i en ordentlig rannsaking om brott av svårare beskaffenhet, varför kommittén icke heller tillåtit någon att svara genom fullmäktig i andra fall, än där brottet straffas endast med fängelse, böter eller mistning av ämbete eller tjänst. Och då kommittén ansett något undantag från denna, för allmän och enskild säkerhet viktiga, grundsats ej böra äga rum, har kommittén ej kunnat bibehålla den oinskränkta domsrätt, som för närvarande tillkommer kammarrätten i brottmål, där uppbördsman eller förvaltare tilltalas för tillgrepp eller skingring av allmänna medel.

Aldre lagberedningen har i sitt den 30 november 1849 avgivna förslag till rättegångsbalk icke ifrågasatt någon ändring i den av lagkommittén föreslagna ordningen för avdömandet av hithörande slag av mål; det av *nya lagberedningen* den 6 juni 1884 framlagda principbetänkandet angående rättegångsväsendets ombildning har icke till särskild behandling upptagit omhandlade fråga. Intetdera av de nu nämnda förslagen till rättegångsväsendets ombildning har lett till lagstiftning.

Frågan om upphörande av kammarrättens domsrätt i balansmål och därmed sammanställda mål har emellertid i andra sammanhang vid flera olika tillfällen varit föremål för överväganden.

1902 års lönerogleringskommitté erinrar i sitt den 18 juni 1904 dagtecknade förslag angående reglering av löneförhållanden med mera vid kammarrätten, hurusom åtskilliga mål av ifrågavarande slag handlades av allmän domstol eller krigsdomstol, utan att därav vederligen försports någon olägenhet, samt framhåller i samband därmed såsom fördelar av dessa måls överflyttning från kammarrätten till de allmänna domstolarna, att likformighet skulle vinnas i avseende å det processuella förfarandet mellan dessa mål och andra rättegångsmål, varförutom utredningen i flera avseenden tvivelso utan skulle därav underlättas, att den större möjligheten såväl för den tilltalade att muntligen få svara inför domstolen som ock för anställande därstädes av förhör med vittnen och andra skulle särskilt i detta hänseende bliva av betydelse, att olägenheten av de nuvarande bestämmelserna, att samme redogörare skulle för förbrytelser i avseende å olika slag av medel eller persedlar svara inför skilda domstolar, skulle avhjälpas, samt slutligen att anledningen till den hos domstolar och myndigheter yppade tvekan, huruvida, vid balans hos uppbördsman eller redogörare, denne kunde anses hava varit för de tillgripna och förskingrade medlen direkt ansvarig inför kronan eller vederbörande verk eller icke, skulle bortfalla.

Till stöd för bibehållandet av domsrätten i förevarande mål hos kammarrätten har, anför kommittén, å andra sidan åberopats, att dessa mål ägde nära samband med den granskning av räkenskaper, som verkställdes hos kam-

marrätten, att samtidigt med balansmålet anmärkningsmål kunde vara anhängiggjort mot samme redogörare, att för kammarrätten stode utan särskild omgång till buds det bevismaterial, som kunde vara att hämta ur de för granskning dit överlämnade räkenskaperna, att kammarrätten besutte en alldeles särskild sakkunskap, samt att dessa måls handläggning av en och samma överdomstol för hela riket måste anses bereda större säkerhet för en konsekvent lagtillämpning.

Vid övervägande av denna fråga, yttrar kommittén vidare, hade visserligen de skäl, som talade för upphörande av kammarrättens befattning med balansmålen och de fiskaliska aktionsmålen, syntes löneregleringskommittén ganska tungt vägande, men kommittén hade dock funnit sig icke äga tillräcklig anledning framlägga förslag i ämnet.

Medan ännu löneregleringskommitténs förslag var beroende på prövning, gjorde riksdagens justitieombudsman i skrivelse till Kungl. Maj:t den 11 september 1907 framställning om överflyttning från kammarrätten till de allmänna domstolarna av balansmål och därmed sammanhängande mål. Framställningen var närmast föranledd därav, att en för tillgrepp av statsmedel inför kammarrätten tilltalad redogörare anfört klagomål i anledning av den långa tid — något över 13 månader, innan kammarrätten meddelat utslag — varunder han hållits häktad. De skäl, justitieombudsmannen anfört för sin framställning, äro i huvudsak följande:

En överflyttning av balans- och fiskaliska aktionsmål till de allmänna domstolarna vore ägnad att medföra avsevärda fördelar. En sådan fördel vore den ökade snabbheten i förfarandet. Det låge i förhållandets egen natur, att ett system, vilket regelmässigt förutsatte, att den dömande myndigheten icke alls hade hand om utredningen, måste vålla tidsutdräkt. En annan fördel vore den besparing i arbetstid, som genom reformen ställdes i utsikt för vederbörande ämbets- och tjänstemän. Därigenom skulle nämligen göras obehörligt åtskilligt mångskriveri, som hade sin grund i det rådande systemet. Ytterligare skulle reformen göra obehörlig den vanskliga gränssättningen mellan sådana balansmål, som skulle upptagas av kammarrätten, och sådana, som tillhörde allmän domstol, en gräns, som för närvarande icke vore uppdragen fullt tydlig. Den betydelsefullaste anmärkningen mot de nuvarande forumbestämmelserna vore emellertid, att desamma visat sig hava till följd en föråldrad och från alla sakkunniga håll utdömd rättsprocedur. Uppenbarligen kunde nämligen ett förfarande, enligt vilket i första instansen all muntlighet vore utesluten, icke under något förhållande anses tillfredsställande. Och upprörande på allmänna rättskänslan måste ett sådant förfarande verka, när därigenom icke blott åsidosattes den för de allmänna domstolarna gällande regeln om tid, inom vilken häktad borde inställas till rannsaking, utan även möjliggjordes, att en person i avvaktan på sin dom hölles häktad synnerligen lång tid utan rätt att någonsin få muntligen försvara sig inför sina domare

Över justitieombudsmannens framställning har *kammarrätten* den 2 november 1907 avgivit utlåtande. Däri erinrar kammarrätten huvudsakligen:

Även om domsrätten i förevarande mål skulle utövas av allmän domstol, borde målens utredning, med hänsyn till kravet på säkerhet och snabbhet vid granskningen av räkenskapsmaterialet, fortfarande åligga vederbörande förvaltningsmyndighet. Vidare borde under alla förhållanden kammarrättens advokatfiskal bibehållas såsom åklagare; dennes speciella kännedom om målens beskaffenhet satte nämligen honom i stånd att utföra uppdraget såsom allmän åklagare med större insikt och mindre tidsutdräkt än en kronofogde, länsman eller stadsfiskal, som endast undantagsvis finge handlägga mål av ifrågavarande art. Vidkommande själva domsrätten skulle en överflyttning av denna öka instansernas antal och därigenom fördröja målens slutliga avgörande. Nödvändigheten att pröva tvistiga gränfall skulle kvarstå med hänsyn till advokatfiskalens, av kammarrätten förordade bibehållande som åklagare och i varje händelse för sådana fall, där gränslinjen skulle uppdragas mellan allmän domstols och krigsdomstols behörighet. Det särskilda tredskoförfarandet, som med hänsyn till behovet av fastställande av balansens belopp och tiden för dess uppkomst funnes anordnat för fall, då redogöraren avvikit och ej kunnat anträffas med stämning, saknade motsvarighet i den allmänna processen och lade sålunda bestämt hinder i vägen för genomförandet av åsyftad likformighet; ej heller skulle likformighet vinnas i fråga om målens beredning och åtals utförande, därest advokatfiskalen, på sätt förordats, bibehölles såsom åklagare. Enligt vad erfarenheten gäve vid handen vore skriftlig procedur den mest lämpliga formen för handläggning av fiskalska aktionsmål. Balansmål, vari den tilltalade icke hölles häktad, rörde i allmänhet uppbördsbrist, som yppats först sedan den brottslige redogöraren avlidit eller avvikit; skriftlig procedur syntes i dessa mål vara mest lämplig. I balansmål, vari någon hölles häktad, borde den omständigheten, att den häktade icke under alla förhållanden komme att omedelbart höras av den domstol, som hade att döma i målet, icke tillmätas allt för stor vikt, då den häktades egenskap av offentlig ämbets- eller tjänsteman torde innebära tillräcklig garanti för att han skulle äga de kunskaper och den erfarenhet, som kunde erfordras för att såväl skriftligen anföra vad som kunde lända till hans försvar som ock kontrollera, att i underrättens protokoll över hållet muntligt förhör rätt och fullständigt återgivits vad han därvid till sitt försvar andragit eller vad i övrigt förekommit. I varje fall kunde kravet på muntlighet i rättegången tillika med en snabbare handläggning och kortare häktningstid tillfredsställas, även om domsrätten bibehölles hos kammarrätten, därest det stadgades rätt för redogöraren att påfordra muntligt förhör och skyldighet för vederbörande att utföra utredningen inom viss kortare tid.

Två av kammarrättens ledamöter hava i särskilt avgivet gemensamt yttrande bland annat förordat meddelande av *ovillkorlig* föreskrift om inställandet av häktad i balansmål inför kammarrätten.

Då löneregleringskommitténs betänkande rörande reglering av löneförhållanden med mera vid kammarrätten ävensom justitieombudsmannens förenämnda framställning den 3 april 1908 av dåvarande chefen för finansdepartementet föredrogos i statsrådet, lämnade Kungl. Maj:t kammarrättens domsrätt orubbad, men i den förnyade instruktionen för verket den 23 december 1908 och i den samtidigt utfärdade, förut berörda kungörelsen angående behandlingen av vissa balansmål meddelades föreskrifter i den riktning, kammarrätten förordat, i syfte dels att påskynda och förbättra balansutredningen och dels att bereda den tilltalade tillfälle att muntligen försvara sig. Dessa bestämmelser gälla alltjämt.

I betänkande den 15 augusti 1913 med förslag till inrättande av ett riksrevisionsverk hava de så kallade *revisionskommitterade* framhållit, att balansmålen och därmed sammanställda mål uppenbarligen icke vidare borde handläggas inom kammarrätten, därest statsmedelskontrollen i enlighet med kommitterades förslag utbrötes ur kammarrätten. Dessa mål stode ju i det intimaste samband med räkenskapsgranskningen, vadan det kunde synas mest ändamålsenligt att överföra dem till det föreslagna riksrevisionsverket. Vad löneregleringskommittén och justitieombudsmannen anfört innefattade emellertid fullgiltiga skäl för att överflytta dessa mål till allmän domstol, samtidigt som de av kammarrätten anförda skälen mot den ifrågasatta överflyttningen — vilka utförligt bemöttes — syntes vara av mindre vägande betydelse. Särskilt vore det av vikt, att muntligt förfarande bleve obligatoriskt, och att osäkerheten om rätt forum undanröjdes.

Kammarrätten har i utlåtande den 24 november 1913 över sistnämnda betänkande på tidigare anförda skäl och under bemötande av vad revisionskommitterade anfört hemställt, att ifrågavarande förslag icke måtte föranleda till någon åtgärd.

I utlåtande den 10 februari 1914 i fråga om inrättande av ett riksrevisionsverk hava de så kallade *granskningssakkunniga* föreslagit, att i samband med inrättandet av ett riksrevisionsverk för prövning av anmärkningsmål en särskild domstol organiserades inom nämnda ämbetsverk, riksrevisionsrätten, bestående av två, eventuellt tre kammarrättsråd och två revisionsråd.

Kammarrätten har i utlåtande den 7 april 1914 bestämt avstyrkt den föreslagna nya revisionsdomstolen.

Under den ytterligare utredning, som föregick riksräkenskapsverkets inrättande år 1920, har förutsatts, att omhandlade mål fortfarande skulle ankomma på kammarrättens prövning. I fråga om handläggningen av dessa mål hos kammarrätten har riksräkenskapsverkets tillkomst ej medfört annan ändring i instruktionen för kammarrätten, än att däri införts bestämmelser om rätt för kammarrätten och dess advokatfiskal, att, därest det anses nödigt, från riksräkenskapsverket införskaffa erforderlig utredning i målet.

Genom beslut den 12 september 1921 har Kungl. Maj:t på föredragning av dåvarande chefen för finansdepartementet uppdragit åt presidenten i kammarrätten att utreda och snarast möjligt inkomma med förslag till sådana åtgärder, som kunde vara ägnade att befordra ett skyndsamt avarbetande av den hos ämbetsverket uppkomna arbetsbalansen; och har departementschefen i det yttrande till statsrådsprotokollet, som föregick nämnda beslut, antytt, att utredningen borde avse, bland annat, frågan, huruvida icke vissa grupper av mål skulle kunna utskiljas från kammarrättens handläggning.

Den 27 mars 1922 har presidenten i kammarrätten Axel Östergren i särskilt betänkande upptagit till behandling frågan om överflyttning till andra domstolar av vissa balansmål och därmed sammanställda mål samt hemställt, att Kungl. Maj:t måtte finna gott vidtaga åtgärder i syfte att dels sådana balansmål, som för närvarande upptagas av kammarrätten såsom specialdomstol, i stället måtte upptagas av domstol för prövning av åtal rörande vederbörande uppördsmans eller redogörarens tjänstefel i allmänhet, dels ock kammarrättens befattning med vissa fiskaliska aktioner och tvistemål måtte upphöra. Förevarande betänkande torde få såsom bilaga I fogas till dagens statsrådsprotokoll.

Det i betänkandet framlagda förslaget sammanfaller icke helt med något tidigare. Kammarrättens nuvarande domsrätt i balansmål och fiskaliska aktioner skulle enligt detsamma upphöra samt överflyttas, icke till de allmänna domstolarna såsom sådana, utan till den domstol, allmän eller krigsdomstol, under- eller överrätt, inför vilken vederbörande svarar för tjänstefel i allmänhet. I enlighet härmed skulle i regel högre befattningshavare komma att svara inför hovrätt, lägre inför allmän underrätt; i fråga om fel i tjänst vid krigsmakten skulle krigsrätt bliva behörig domstol. Med denna forumregel har avsetts att ernä full likformighet beträffande forum i behandlingen av mål angående tjänstefel. Åklagarmyndigheten skulle enligt förslaget tillkomma vederbörande åklagare vid den ifrågakommande domstolen; det förnämsta skäl som tidigare åberopats till förmån för advokatfiskalens bibehållande som åklagare i dessa mål, anses hava förlorat sin giltighet med riksräkenskapsverkets tillkomst. Däremot skulle utredningen av balansen själfallet alltför verkställas av vederbörande förvaltningsmyndighet. I fråga om balansmål, där redogöraren avvikit, förutsättes möjligheten att kunna anordna ett tillfredsställande tredskeförfarande även efter målens överflyttning till annan domstol. Tvistemål rörande borgen för uppördsman skulle förläggas till allmän underrätt.

Såsom påräkneliga fördelar av överflyttningen har i betänkandet huvudsakligen angivits likformighet med den allmänna rättegången, minskad risk av misstag i avseende å forum, snabbare avgörande samt framför allt en förbättrad rättsprocedur i allmänhet (muntlighet, kortare häktningstid m. m.). Det framhålles ock, att — även om de skäl för balansmålen överflyttande, som äro av allmänt processuell natur, komma i främsta rummet — den ifråga-

*Presidenten
Östergrens
förslag.*

sätta förändringen icke saknar betydelse för spørsmålet om nedbringande av kammarrättens arbetsbörd.

I betänkandet erinras slutligen, att, medan för balansmålen bortflyttande från kammarrätten enahanda skäl kunde anföras nu som då frågan härom tidigare behandlats, skälen mot en sådan åtgärd under mellantiden väsentligen försvagats. Det utan jämförelse viktigaste bland dessa skäl hade varit det nära sambandet mellan balansmålen och räkenskapsgranskningen hos kammarrätten. Sedan räkenskapsgranskningen överflyttats från kammarrätten till riksräkenskapsverket, torde det icke vidare kunna sägas, att med hänsyn till ämbetsäligganden i övrigt kammarrätten vore mer än de allmänna domstolarna ägnad att vara forum i balansmål. Däremot hade man numera i stället ökad anledning att sammanställa dessa mål med brottmål i allmänhet.

Avgivna yt-
randen.

Över presidenten Östergrens betänkande hava under år 1922 utlåtanden avgivits av Svea hovrätt med krigshovrätten, Göta hovrätt, hovrätten över Skåne och Blekinge, processkommissionen, justitiekanslern och kammarrätten. Vid redogörelsen för innehållet i dessa utlåtanden lämnar jag tillsvidare å sido mot förslaget framställda detaljanmärkingar.

Svea hovrätt förklarar sig i princip icke hava något att erinra mot det framställda förslaget. De skäl, som tidigare åberopats mot en överflyttning, synas hovrätten numera, efter riksräkenskapsverkets tillkomst, vara av ganska underordnad betydelse. Genom en överflyttning torde däremot avsevärda fördelar, särskilt i processuellt hänseende, komma att vinnas. Den ökning i de allmänna domstolarnas och krigsdomstolarnas arbetsbörd, som genom målens överflyttning skulle uppstå, lärer ej heller kunna anses vara av någon mera väsentlig betydelse. Utlåtandet är enhälligt.

Göta hovrätt yttrar, att, ehuru en överflyttning av ifrågavarande mål torde komma att medföra en ökning av den hos hovrätten förefintliga arbetsbalansen och hovrätten måste ställa sig tveksam beträffande lämpligheten av en åtgärd, som kan hava sådan påföljd, hovrätten likväl finner de skäl, som anförts för överflyttningen, så tungt vägande, att hovrätten anser sig böra tillstyrka förslaget. Yttrandet har omfattats av presidenten och nio ledamöter.

Sex ledamöter hava anmält avvikande mening samt förklarat sig anse, att den föreslagna överflyttningen icke bör genomföras. De skäl, som dessa ledamöter anført till stöd för sin mening, äro huvudsakligen följande. Handläggningen av balansmålen krävde särskild insikt och erfarenhet. De för bibehållande av kammarrättens befattning med dessa mål tidigare anförda skäl, att kammarrätten vid prövningen av dem besutte en alldeles särskild sakkunskap, och att ifrågavarande måls handläggning av en och samma överdomstol för hela riket måste anses bereda större säkerhet för konsekvent lagtillämpning, torde med riksräkenskapsverkets tillkomst icke hava förlorat sin giltighet. Kammarrättens särskilda insikt i ifrågavarande mål kunde ju så mycket mindre hava gått förlorad till följd av räkenskapsgranskningens överflyttande

till riksräkenskapsverket, som kammarrätten jämväl efter riksräkenskapsverkets tillkomst fungerat som specialdomstol för balansmål. Det vore knappast att vänta, att balansmålen komme att vid underrätt, där ju ordförandeskapet ofta innehades av mindre rutinerade tillförordnade domare, vinna den insiktsfulla handläggning, som målens vikt krävde. Lika säkert torde vara, att åklagarbefogenhetens överflyttande från kammarrättens advokatfiskal till åklagarna vid underrätterna icke kunde förordas, därvid beträffande skälen härför hänvisades till kammarrättens den 2 november 1907 avgivna utlåtande. Det vore slutligen mindre välbetänt, att för minskande av arbetsbalansen i kammarrätten åtgärder vidtoges, ägnade att öka hovrätternas redan nu stora och i oavslutlig tillväxt varande arbetsböda. Att genom extra divisioner bereda hovrätterna erforderliga ökade arbetskrafter vore av betänkelig art för rättskipningen.

Hovrätten över Skåne och Blekinge anser förslaget ej böra föranleda någon åtgärd samt anför till stöd härför i huvudsak. Då den fördel, som till äventyrs stode att vinna, komme att ske på andra domstolars, i första hand hovrätternas bekostnad, och samtliga rikets hovrätter för det dåvarande arbetade med balans, syntes bifall till förslaget ej ur denna synpunkt vara motiverat. Därjämte torde det vara tvivelaktigt, huruvida övriga med förslaget avsedda fördelar för likformighet och ökad snabbhet i rättskipningen skulle överväga fördelen av att dessa mål finge prövas av en specialdomstol, vilken, såsom kammarrätten jämväl efter överflyttandet av dess revisionsavdelning till riksräkenskapsverket, måste anses vara särskilt kvalificerad för deras behandling. Skulle emellertid de i förslaget framlagda synpunkter tillmätas avgörande betydelse, torde det för deras fulla tillgodoseende vara önskvärt, att proceduren bringades till närmare överensstämmelse med det ordinära processförfarandet än vad i förslaget syntes avsett och helst inarbetades i allmän lag, en fråga som torde komma att bli föremål för processkommissionens prövning. Om detta utlåtande hava tio ledamöter förenat sig.

Presidenten och två ledamöter hava förklarat sig icke hava något att erinra mot det avgivna förslaget.

Processkommissionen har icke någon erinran i sak att göra emot förslaget.

Justitiekanslern avstyrker förslaget samt anför huvudsakligen. Allt intill de senaste åren hade i det sedan gammalt bestående sammanhanget mellan räkenskapsgranskningen samt domsrätten i anmärkningsmål, fiskaliska aktioner och balansmål såsom förenade hos kammarrätten legat en viss samlad kraft i kontrollen över tjänstemännens handhavande av statens medel. Riksräkenskapsverkets inrättande hade medfört någon splittring härutinnan. Men detta kunde näppeligen vara ett skäl att driva splittringen ännu längre. Så länge anmärkningsmålen vore kvar i kammarrätten, borde de med dem besläktade fiskaliska aktionerna och därmed ock balansmålen höra dit. Risken av misstag i avseende å forum skulle icke försvinna, om man — såsom justitiekanslern måste göra — ställde sig avvisande till tanken att lägga nya brottskategorier under krigsdomstolarna. Genom överflyttningen erhöles balansmålen visser-

ligen en handläggning, som liknade andra brottmål, men till gengäld skulle dessa mål inbördes bliva underkastade en olika behandling, allteftersom de komme att handläggas vid hovrätt, rådhusrätt eller häradsrätt. Av större betydelse skulle utan tvivel vara, om man genom överflyttningen kunde vinna ett snabbare avgörande och en bättre rättsprocedur i mål, där den anklagade vore häktad. Detta önskemål vunnes dock näppeligen genom överflyttning till hovrätt och ej heller, om överflyttningen komme att omfatta jämväl åklagarbefogenheten. Däremot skulle måhända önskemålet vinnas genom överflyttning till rådhusrätt och häradsrätt, under förutsättning att advokatfiskalen alltjämt bleve den, som förde talan. Det hade emellertid icke förbragts någon omständighet, som omöjliggjorde ett jämgott resultat genom reformer enbart inom kammarrätten, vilka reformer i huvudsak kunde inskränkas till att i dessa mål göra rådhusrättens arbetsvillkor tillämpliga jämväl för kammarrätten och minska dennas befogenhet att anlita annan domstol. Den lättnad i kammarrättens arbetsbörda, som förslaget skulle medföra, vore ganska obetydlig. I allt fall kunde denna lättnad icke få köpas med en minskning i straffprocessens effektivitet. Med hänsyn till svårigheterna i avseende å utredningsarbetet vore emellertid en sådan minskning att befara av förslaget. Tvivelaktigt torde till och med vara, om kammarrättens avbelastning ens borde köpas med den i övrigt onödiga omgång, som möjliggjordes därigenom, att högsta antalet med ett av ifrågavarande mål sysselsatta rättsorgan enligt förslaget skulle ökas till två åklagarmyndigheter och tre domstolar mot för närvarande en åklagarmyndighet och två domstolar. Under alla omständigheter ansåge justitiekanslern sig böra kräva advokatfiskalens bibehållande vid åtalsrätten. Förmågan att utnyttja räkenskaperna kunde icke med säkerhet påräknas hos en del av åklagarna. Förslaget skulle medföra betydande svårigheter i de antagligen icke sällsynta fall, då den förberedande utredningen skulle göras av ett verk i Stockholm och åtalet utföras av åklagare i landsorten. I dessa mål avsedda räkenskaper skulle understundom icke kunna utan olägenhet undvaras i huvudstaden, vilket komme att bereda åklagaren i landsorten svårigheter, framför allt i fiskaliska aktioner. Den väsentligaste förutsättningen för ett befarat mångskriveri skulle bortfalla, om advokatfiskalen, såsom vore fallet med kommerskollegii sjöåklagare, endast undantagsvis finge sätta annan i sitt ställe. Bibehölles advokatfiskalen såsom åklagare, skulle man slutligen undgå vanskligheter, som eljest skulle yppa sig, då det gällde tillvaratagande av statsverkets rätt såsom målsägare.

Kammarrätten, som beretts tillfälle att taga del av förutnämnda, över förslaget avgivna utlåtanden, hemställer, att förslaget icke må föranleda till någon åtgärd. De motiv, kammarrätten förut och särskilt år 1907 anført, syntes fortfarande äga giltighet. Räkenskapsgranskningens överflyttande till riksräkenskapsverket torde icke vara av den betydelse, som i förslaget förutsatts. Med själva granskningen av räkenskaperna hade kammarrättens ledamöter aldrig sysslat, och då kammarrättens domsrätt i anmärkningsmål

kvarstode oförändrad, hade ledamöterna alltfört tillfälle och behov att, på samma sätt som tillföre, vid dömandet i sagda mål sätta sig in uti såväl dithörande rättsfrågor som olika detaljer av räkenskapsmaterialet. Ingenting i det faktiska läget torde vara ägnat att förringa giltigheten av vad som på skilda håll vitsordats rörande kammarrättens särskilda sakkunskap i hithörande frågor. För övrigt syntes sambandet mellan å ena sidan anmärkningsmålen och å den andra de fiskaliska aktionerna och balansmålen i förslaget hava förbisett eller tillmätts mindre betydelse än räkenskapsgranskningens avskiljande. Gränsen mellan anmärkningsmål och fiskaliska aktioner vore svävande, i det att av redogörare begångna fel i vissa fall kunde bliva beivrade antingen i anmärkningsväg eller genom fiskalisk aktion. Det torde således kunna befaras, att, om de fiskaliska aktionerna överlämnades till andra domstolar, medan kammarrätten behölle anmärkningsmålen, samma eller likartade spörsmål, alltefter formen för deras väckande, kunde komma att anhängiggöras såväl hos kammarrätten som vid andra domstolar. Slutligen vore det för arbetsbördans lindrande av mycket ringa betydelse, om den föreslagna reformen komme till stånd eller icke. Utlåtandet har omfattats av 14 ledamöter.

En ledamot har i princip tillstyrkt förslaget; en annan ledamot förordar överflyttning till allmän domstol av sådana balansmål, som gälla landsfiskals redovisning.

Efter det presidenten Östergren framlagt sitt förslag om överflyttning från kammarrätten av balansmål och därmed sammanställda mål samt vederbörande myndigheter avgivit utlåtanden i ärendet, har förevarande fråga så till vida kommit i ett ändrat läge, att anmärkningsmål, som hittills skolat avgöras av kammarrätten såsom första instans, i stället skola med detta års ingång avgöras av riksräkenskapsverket. Härutinnan tillåter jag mig erinra om följande.

Anmärkningar med yrkanden om åläggande för vederbörande redogörare att till statsverket återbetala för mycket utbetalade avlöningsmedel m. m. framställas dels inom riksräkenskapsverket vid dess granskning av räkenskaperna, dels vid den räkenskapsgranskning, som inom vissa verk anställs av där befintlig specialrevision.¹ Rörande i riksräkenskapsverket framställd anmärkning, vars riktighet ej medgives, har verket hittills självt endast haft att besluta, huruvida anmärkningen skulle fullföljas eller icke. I förra fallet har verket riktat till vederbörande redogörare, mot vilken anmärkning framställt, en anmaning att återbetala det anmärkta beloppet, vid äventyr att eljest talan mot honom föres hos kammarrätten. Har anmaningen icke efterkommit, har anmärkningstalan väckts mot honom i kammarrätten, varefter kammarrätten fastställt eller underkänt anmärkningen. Kammarrättens beslut har kunnat överklagas hos regeringsrätten. I fråga om anmärkning av specialrevision åter har vederbörande förvaltningsmyndighet själv haft att av-

*Ändrad hand-
läggning av
anmärknings-
mål.*

¹ Specialrevision finnes hos de affärsdrivande verken samt fångvårdsstyrelsen, arméförvaltningen, marinförvaltningen, medicinalstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, general-tullstyrelsen, lanbruksstyrelsen och lotsstyrelsen.

göra, om anmärkningen skulle fastställas eller underkännas, varefter talan mot detta beslut kunnat fullföljas i kammarrätten och därifrån till regeringsrätten.

Vid anmälan inför Kungl. Maj:t den 29 februari 1924 av frågorna om anslag till statskontoret, kammarrätten, riksräkenskapsverket och allmänna civilförvaltningens lönenämnd upptog dåvarande chefen för finansdepartementet till behandling ett av statens besparingskommitté framlagt förslag angående förenklad handläggning av, bland annat, anmärkningsmål. Såsom framgår av det vid Kungl. Maj:ts proposition i ämnet, nr 121, fogade protokollsutdraget angav departementschefen vid sagda tillfälle de huvudsakliga riktlinjer, efter vilka spörsmålet om en förenklad behandling av ifrågasvarande mål borde lösas. Sedan riksdagen i skrivelse den 10 juni 1924, nr 295, förklarat sig i princip icke hava något emot det i propositionen framlagda förslaget, såvitt nu är i fråga, samt förslaget i anledning av de utav riksdagen i ärendet gjorda uttalandena underkastats förnyat övervägande, har Kungl. Maj:t den 12 december 1924 utfärdat, bland annat, kungörelse (nr 528) med föreskrifter angående fullföljd av talan i vissa besvärsoch anmärkningsmål m. m., vilken kungörelse trätt i kraft den 1 januari 1925. Enligt 2 § i denna kungörelse skola anmärkningsmål, som jämlikt dittills gällande särskilda föreskrifter skolat avgöras av kammarrätten såsom första instans, i stället upptagas och avgöras av riksräkenskapsverket. Talan mot riksräkenskapsverkets beslut må efter besvär fullföljas till kammarrätten. Någon ändring i handläggningen av anmärkning utav specialrevision har icke vidtagits. Kammarrättens beslut må i vissa anmärkningsmål icke överklagas.

Departementschefen.

Kammarrättens befattning med balansmål och fiskaliska aktionsmål föreför på betydelsefulla punkter så väsentliga avvikelser från vad i allmänhet gäller i straffprocessen, att jag ansett mig böra nu underställa Kungl. Maj:ts prövning det föreliggande förslaget om upphörande av kammarrättens domsrätt i nämnda mål.

På sätt framgår av den utav mig i det föregående lämnade redogörelsen är den historiska grunden för denna domsrätt att söka i det nära sambandet mellan berörda mål och granskningen hos kammarrätten av statens och andra allmänna räkenskaper. Räkenskapsgranskningens huvudsakliga syfte har ju städse varit att tillse, att staten icke tillskyndas förlust. Har för mycket utbetalts eller har staten icke erhållit sitt, föranleder granskningen anmärkning mot vederbörande tjänsteman i förening med talan om utfående av det belopp, vartill förlusten uppgått; är det begångna felet av allvarigare beskaffenhet, tager anmärkningen, allt efter felets art och mindre eller större svårhet, formen av fiskalisk aktion eller balansmål. Frändskapen mellan dessa tre grupper mål är således uppenbar. Det har följaktligen syntts naturligt, att dessa mål handlades i en och samma ordning,

helst som de synpunkter, vilka vid målens utredning och avgörande skola beaktas, utan tvivel ansetts icke kunna fullt komma till sin rätt, med mindre den insikt och erfarenhet, som vunnits vid räkenskapsgranskningen och befattningen med räkenskaperna överhuvud, fått göra sig gällande vid målens handläggning och avgörande. Efter senare tiders uppfattning förete emellertid balans- och fiskaliska aktionsmål en bestämd skillnad från anmärkningsmålen. De förra bestämmas till sitt väsen och innehåll av straffanspråket; de äro alltså helt att jämföra med brottmål i allmänhet. Anmärkningsmålen åter innefatta en i administrativ ordning utförd talan om utfående av visst ersättningsbelopp. Konsekvensen av denna skillnad har också lagkommittén redan för nära etthundra år sedan tagit, då den i sitt betänkande om rättegången i brottmål förklarar sig icke kunna förorda bibehållandet av kammarrättens domsrätt i balansmål. De skäl, som lagkommittén till stöd härför då anfört, synas mig ännu i dag äga full giltighet.

Under de år, som gått, har vår allmänna straffprocess genom praxis och mindre lagändringar i vissa hänseenden utvecklats i riktning mot ett förfarande, som i sig upptagit de för en modern straffprocess allmänt erkända grundsatserna, medan processen i kammarrätten i det stora hela förblivit oförändrad. Från processuell synpunkt sett hava således skälen för en reform på ifrågavarande område tilltagit i styrka.

Såsom den ur saklig synpunkt tyngst vägande anmärkningen mot den föreslagna överflyttningen har anförts det nära sambandet mellan balansmål och fiskaliska aktionsmål, å ena sidan, samt anmärkningsmål, å den andra. Sådant samband har ansetts särskilt föreligga mellan fiskaliska aktioner och anmärkningsmål. Denna invändning har i allt väsentligt förlorat sin betydelse, sedan dels räkenskapsgranskningen från och med 1921 års början överflyttats från kammarrätten till riksräkenskapsverket, dels kammarrätten med detta års ingång upphört att vara första instans i anmärkningsmål. Det må jämväl erinras, att domsrätten i fiskaliska aktioner och anmärkningsmål icke är för närvarande fullständigt sammanfallande. Således svara vissa högre befattningshavare i fiskaliska aktionsmål icke inför kammarrätten, ehuru kammarrätten prövar anmärkningstalan mot dem.¹ Vidare handlägger förvaltningsmyndighet med specialrevision anmärkningsmål i första instans, medan fiskaliska aktioner icke kunna där anhängiggöras. Någon olägenhet härav har i intetdera fallet försports.

För kammarrättens domsrätt i ifrågavarande mål har med styrka åberopats den aldeles särskilda sakkunskap i hithörande frågor, som kammarrätten skulle besitta. Visst är, att kammarrätten från sin tidigare befattning med räkenskaperna förvärvat en speciell kändedom om dessa mål *ur räkenskapssynpunkt* och vad därmed äger samband. Huruvida denna sakkunskap efter de numera ändrade förhållandena, då kammarrätten får än mindre anledning att sätta sig in i räkenskapsmaterialet, skall kunna

¹ Se Regeringsrättens årsbok 1914 not. Ju. 4.

vidmakthållas, lärer vara tvivel underkastat. Oavsett huru härmed må förhålla sig, torde det emellertid kunna ifrågasättas, huruvida icke större vikt bör tillmätas den omständigheten, att vederbörande domstol har full förtrogenhet med målen *ur allmänt straffrättslig synpunkt*. Fastställandet i dessa mål av brottsligheten och arten därav samt utmätandet av själva straffet — ej sällan för brott som lyda under allmän domstol och där handlagts — kräva en ingående och noggrann kännedom icke blott om straffprocessen utan jämväl om strafflagen och de grunder, varå den vilar. En sådan kännedom, vilken näppeligen står att vinna utan en oavlätlig kontakt med straffrättskipningen, lärer enligt sakens natur kunna mindre påräknas hos kammarrättens ledamöter, vilka i sin dagliga ämbetsgärning stå främmande för dessa uppgifter, än hos domare i de allmänna domstolarna.

Att ifrågavarande måls handläggning av en och samma domstol för hela riket måste anses bereda särskild säkerhet för konsekvent lagtillämpning är otvivelaktigt riktigt. Därav följer emellertid icke, att just dessa mål skola förläggas till specialdomstol. Med samma fog skulle anspråk på behandling vid specialdomstol kunna resas för nära nog vilken grupp av mål som helst. Klart är för övrigt, på sätt redan lagkommittén framhållit, att den fördel, som kan ligga i nämnda förhållande, icke får köpas så dyrt, att den brottslige därigenom i de flesta fall praktiskt sett betages den förmån, som varje annan tilltalad äger, nämligen att få personligen svara inför den domstol, som dömer honom.

Det har invänts, att proceduren för fastställandet av balansens belopp och bestämmandet av ersättningsskyldighet i mål, som angå uppbördsbrist efter *avliden* brottslig redogörare, icke skulle väl lämpa sig för de vanliga domstolarna, ävensom att det särskilda stämnings- och tredskoförfarandet i balansmål, där den brottslige *avviket*, vore av den särskilda beskaffenhet, att det bäst ägnade sig för en specialdomstol. Till frågan om lämpligheten att upprätthålla detta särskilda förfarande återkommer jag. Att emellertid med hänsyn till dessa mera sällan förekommande mål under kammarrättens domvärjo alltjämt bibehålla övriga långt viktigare och till antalet flera mål, vilka icke med fördel handläggas av kammarrätten, lärer icke böra ifrågakomma.

De på sina håll uttalade farhågorna, att till följd av den ifrågasatta överflyttningen domstolarnas och särskilt hovrätternas arbetsbörda skulle ökas till förfång för deras nuvarande uppgifter, måste betraktas såsom överdrivna. Antalet balansmål under de senaste åren har i medeltal uppgått till cirka åtta mål årligen, en siffra som för tidigare år varit långt mindre. Därtill kommer, vad hovrätterna beträffar, att hovrätt icke skulle för framtiden hava att underställningsvis pröva mål, som nu skola från underrätt förvisas till kammarrätten. För övrigt är kammarrätten mera än rikets hovrätter i behov av lättnad i arbetsbördan.

Såsom en fördel av ifrågavarande måls överflyttning till de vanliga domstolarna vill jag i främsta rummet räkna, att processen i dessa mål skulle komma att, i den utsträckning det sker i den ordinära brottmålsproceduren, grundas på muntlighets- och omedelbarhetsprinciperna. Visserligen har

efter justitieombudsmannens framställning på detta område år 1908 åstadkommits den förbättring, att den tilltalade har ovillkorlig rätt att varda hörd hos kammarrätten. I de fall, då den tilltalade icke är bosatt i Stockholm eller där hålles häktad, medför emellertid sådant förhör omgång och kostnad, varjämte förfarandet över huvud taget i hög grad inkräktar på kammarrättens arbete i övrigt. Förhör i balansmål hava också mestadels hållits vid underdomstol i vederbörande ort. Därmed har emellertid avsteg gjorts från den i straffprocessen kanske viktigaste grundsatsen, ej blott att det, såsom lagkommittén uttryckte principen, utgör en ovillkorlig rättighet för varje tilltalad att svara personligen utan även att hans personliga hörande ingår såsom nödvändig beståndsdel i en ordentlig rannsaking om brott av svårare beskaffenhet. Från denna bärande grundsats ansåg lagkommittén icke något undantag böra äga rum. Uppenbart är ock, att den domstol, vilken själv leder rannsakingen, genom sin omedelbara befattning med processmaterialet skall få ett vida mera levande och allsidigt intryck av förhandlingarna än som är möjligt för en domstol, som helt eller delvis genom protokollet tager kännedom om det begångna brottet.

På sätt justitieombudsmannen erinrat ligger det vidare i förhållandets egen natur, att en process, däri muntlig förhandling är utesluten och utredningen till väsentlig del verkställes utom den dömande myndigheten, måste medföra dröjsmål och tidsutdräkt. Vinsten av en skyndsammare handläggning uppväges visserligen, såsom från ett par håll anmärkts, i någon mån därav, att överflyttningen medför en ökning av antalet instanser från två till tre. Emellertid har denna omständighet betydelse endast för de fall, där ett överklagande äger rum. Med den skyndsamhet, varmed numera brottmål av något svårare beskaffenhet avgöras i de olika instanserna, lär man enligt mitt förmenande med ganska stor sannolikhet kunna påräkna en bestående vinst; att denna i vissa mål torde bliva rätt betydande är icke tvivel underkastat.

En både bättre och snabbare handläggning skulle framförallt komma till godo sådana mål, som nu förvisas från underrätt till kammarrätt och i samband därmed underställas hovrätts prövning. Olägenheterna ur allmänt processuell synpunkt av ett måls överflyttande från en domstol till en annan äro uppenbara. Skuldfrågan skiljes från strafffrågan; den tid, som kommer att föregå det slutliga avgörandet, får ofta en utsträckning, vilken icke står i rimligt förhållande till målets beskaffenhet; flera domstolar bliva sysselsatta med behandlingen av samma mål, varigenom åtskillig arbetskraft onödigtvis tages i anspråk. I detta sammanhang vill jag jämväl erinra därom, att i och med överflyttningen till de vanliga domstolarna av balansmålen den under fjolåret utfärdade lagen angående domstols behörighet i fråga om uppdragande av vissa brottmål (nr 23) — åsyftande att åstadkomma ett enda forum vid sammanträffande av brott, begångna inom olika domstolsområden — skulle komma att vid allmän underrätt bliva tillämplig å ifrågavarande, för närvarande från lagens tillämpning undantagna mål.

Av vad jag nu anfört synes mig framgå, att straffprocessen i dessa mål, i

händelse av deras förläggande till de vanliga domstolarna, snarast skulle vinna i effektivitet. Utredningen komme att ske inför den domstol, som skulle döma i målet. Handläggningen bleve i följd därav mera koncentrerad och ur vissa synpunkter tillförlitligare. I regel bleve ock rättegångsförfarandet snabbare.

I likhet med presidenten Östergren anser jag, att balansmål och fiskaliska aktioner böra i forumhänseende behandlas lika med mål rörande andra brott i ämbete eller tjänst. Härutinnan föreligger icke någon meningsskiljaktighet bland de hörda myndigheterna, såvitt fråga är om den kompetensfördelning domstolarna emellan, som sammanhänger därmed, att vissa högre ämbetsmän svara direkt inför överrätt. I vad åter förslaget avser, att mål av ifrågasvarande slag vid krigsmakten överflyttas till krigsrätt, har justitiekanslern funnit detsamma olämpligt med hänsyn till krigsdomstolarnas sammansättning, men framför allt därför att man enligt justitiekanslerns mening borde i görigaste mån undvika att lägga nya kategorier av mål under krigsdomstolarna.

I detta sistnämnda kan jag instämma med justitiekanslern, så mycket mer som ståndpunkt till det föreliggande förslaget om krigsdomstolarnas avskaffande under fredstid ännu icke tagits. Nu föreliggande fråga kan dock näppeligen bedömas ur anförda synpunkt. Av de mål om ansvar för tillgrepp och förskingring av allmänna medel, som förekomma vid krigsmakten, utgöra de till kammarrätten hörande balansmålen och fiskaliska aktionerna allenast en mindre del, medan flertalet redan nu handlägges vid krigsrätt. Sålunda svara inför krigsrätt samtliga de befattningshavare, såsom förrådsförvaltare, kompaniadjutanter med flera, vilka för omhänderhavda medel icke äro direkt ansvariga inför kronan. Vid sådant förhållande och då samtliga dessa mål äro till sin natur fullt likartade, lärer en ny uppdelning mellan dem i fråga om forum icke böra ifrågakomma.

Utredningen av balansens belopp och omfattning bör, även efter balansmålen överskyttande till de vanliga domstolarna, fortfarande åligga den förvaltningsmyndighet, varunder redogöraren lyder. Angående denna utredning torde i förevarande sammanhang allenast böra erinras därom, att det belopp, vartill myndigheten må finna balansen uppgå, givetvis är utan bindande verkan för den tilltalade, därest beloppet icke av domstol fastställes till betalning eller till riktigheten medgives av den tilltalade.

Med den uppfattning jag tidigare uttalat, att balansmål och fiskaliska aktioner först och främst äro brottmål, som för vederbörlig utredning i vad angår det kriminella — däri inbegripen frågan om häktning — kräva samma insikt och erfarenhet som brottmål i allmänhet, synes det mig mest följdriktigt att låta åklagaren vid vederbörande domstol utföra talan i dessa mål. Därför tala jämväl andra skäl. Först och främst skulle enligt mitt förmenande åklagarmaktens förblivande hos advokatfiskalen i kammarrätten snarast leda till tidsutdräkt och omgång. Vidare skulle det vara mindre ändamålsenligt att endast för åtalsrättens skull bibehålla den skillnad, som för

närvarande med hänsyn till domsrätten göres mellan olika slag av balansmål, allt efter som redogöraren haft medlen under eget ansvar inför kronan eller verket eller redovisning skall ingå till riksräkenskapsverket. Slutligen är det lämpligast, att i sådana fall, då förskingringen omfattar olika slag av medel, åtalet utföres av en och samme åklagare. I överensstämmelse med ett av Svea hovrätt uttalat önskemål synes emellertid, där målet skall handläggas vid häradsrätt, åtalet böra utföras av landsfogden. Föreskrift härom torde lämpligen hava sin plats i instruktionen för landsfogdarna.

I fråga om bevakandet av kronans talan i balansmål och fiskaliska aktioner lär det — förutsatt att förvaltningsmyndigheten i fråga icke har egen ombudsman — liksom i andra mål böra ankomma på vederbörande länsstyrelse att förordna ombud för kronan, vartill givetvis jämväl åklagaren, där så prövas lämpligt, bör kunna utses.

Uti ett av de i ärendet avgivna utlåtandena har önskemålet att bringa rättegångsförfarandet i ifrågavarande mål till överensstämmelse med den allmänna straffprocessen ansetts böra tillgodoses först i samband med den blivande rättegångsreformen. Något skäl att låta lösningen av en sådan specialfråga som denna anstå i avbidan på processreformen synes mig icke föreligga, så mycket mindre som processkommissionen, enligt vad jag hos denna inhämtat, icke har för avsikt att i sitt principbetänkande till behandling upptaga föreliggande fråga utan därutinnan ämnat hänvisa till pågående specialutredning.

Därest balansmålen och de fiskaliska aktionerna överflyttas från kammarrätten, föreligger intet som helst skäl för bibehållandet av kammarrättens domsrätt i tvistemålen rörande borgen för kronans uppbördsmän. Lika uppenbart är, att nämnda tvistemål under angiven förutsättning böra förläggas till de allmänna domstolarna.

Jag övergår nu till behandling av några hithörande speciella frågor.

Enligt de för vår rättegång i brottmål gällande grundsatsen kan talan i brottmål — häri inbegripet påstående allenast om civil påföljd av ett brottsligt förfarande — icke prövas, med mindre den tilltalade inställt sig vid domstolen. Med nämnda grundsats har det ej heller ansetts förenligt, att, därest den tilltalade ej kan med stämning anträffas, låta stämningen kungöras såsom i 11 kap. 9 och 10 §§ rättegångsbalken för tvistemål stadgas; dock äro i brottmål, däri talan om ansvar ej föres, sistnämnda regler om delgivning jämlikt 11 kap. 33 § rättegångsbalken tillämpliga.

Från dessa grundsatsen utgör det i balansmål stadgade särskilda tredskoförfarandet mot den som avvikit så till vida ett undantag, att talan om *ersättning* i anledning av brottet må prövas och avgöras av kammarrätten, utan hinder därav att den avviken icke blivit hörd i målet. Det förutsättes däremot icke, att den tilltalade skall kunna dömas till *ansvar*, utan att han blivit hörd.

Speciella
frågor.

Särskilt stäm-
ningsrätt och
tredskoför-
farande mot
avviken.

Svea hovrätt har ställt sig tveksam till lämpligheten att bibehålla särskilda regler om offentlig stämning och treskoförfarande under framhållande, att den avvikelse, som låge i nämnda förfarande, skulle efter en överflyttning av balansmålen till de vanliga domstolarna framträda starkare än då målen lydde under specialdomstol och särskilt, när de handlades inför allmän underrätt och till äventyrs komme att äga samband med mål rörande förskingring av andra medel än statsmedel.

Departements-
chefen.

Även om ett bibehållande i balansmål av det särskilda treskoförfarandet knappast skulle vara ägnat att ingiva större betänkligheter, har det likväl, särskilt med hänsyn till vad av Svea hovrätt framhållits, synt mig angeläget att icke på denna punkt upprätthålla en undantagslagstiftning. Det må erinras, att under de sista tjugu åren treskoförfarandet i fråga kommit till användning i allenast 2 mål av 79; därvid har staten hittills erhållit ur den avviknes tillgångar, i det ena fallet en tiondedel eller niohundra kronor av det förskingrade beloppet och i det andra fallet icke något alls.

Tiden för
rannsaking
med häktad.

Efter en överflyttning av balansmålen till de vanliga domstolarna bliva de allmänna reglerna om tiden för rannsaking med häktad (S. F. S. 1922: 214 och 1924: 208) tillämpliga å de balansmål, som komma att handläggas vid allmän underrätt. I enlighet härmed skulle rannsaking med häktad ovillkorligen börjas, inför rådhusrätt senast inom åtta dagar och inför häradsrätt senast inom fjorton dagar efter det anmälan om häktningen inkommit till rättens ordförande. Fortsatt rannsaking, där sådan erfordrades, skulle äga rum inom samma tid från förra rannsakingen, där ej särskilt förhållande nödvändiggjorde längre uppskov. Några motsvarande bestämmelser beträffande åtal inför kammarrätten av samma ovillkorliga innehåll äro, på sätt jag tidigare nämnt, icke meddelade. Praxis har ock utvecklats i den riktningen, att ett i kammarrätten anhängigt mål i allmänhet icke företages till behandling, förrän utredningen slutförts, oavsett den tid som därtill åtgår.

Såsom en svårighet för tillämpningen å nu förevarande mål av de allmänna bestämmelserna om tid för rannsaking med häktad har Svea hovrätt framhållit, att, innan utredningen om balansens belopp, vilken i många fall torde kräva en avsevärd tid, blivit slutförd, en verklig handläggning i rannsakingensmålet oftast torde vara utesluten. Visserligen — yttrar hovrätten — öppna ifrågavarande bestämmelser möjlighet för underrätt att undantagsvis, när särskilda förhållanden sådant påkalla, medgiva längre uppskov än åtta respektive fjorton dagar, men att döma av lagens förarbeten synes man härvid knappast hava tänkt sig andra omständigheter än sådana, som beröra den häktades person. I varje fall torde till de åsyftade omständigheterna ej kunna hänföras en målsägandes — här statens — anspråk att med hänsyn till målets invecklade beskaffenhet redan från början få sig tillmätt ett extraordinärt rådrom för sin talans preciserande. Att rätten skulle, allenast för konstaterande av att utredningen ännu påginge, hålla upprepade sammanträden, förefölle föga lämpligt. Man torde sålunda i avbidan på den mer eller mindre avlägsna

framtid, då förberedande undersökning i brottmål vunnit en allmän lösning, stå inför dilemmat att antingen avstå från den nu förekommande särskilda utredningen av vederbörande förvaltningsmyndighet eller ock att från de allmänna reglerna rörande tiden för rannsaking stadga undantag för balansmålen och för dessa meddela särskilda lagbestämmelser.

Sasom jag tidigare anført har utredningen rörande balansen förutsatts alltjämt skola ankomma på vederbörande förvaltningsmyndighet. Enbart den omständigheten, att den förberedande utredningen anförtros åt annan än åklagaren, lärer emellertid icke böra föranleda till undantag från vad i allmänhet gäller i fråga om tiden för företagande av rannsaking med häktad. Fastmera bör tillvaron av dessa regler utgöra en kraftig maning till vederbörande myndigheter att söka slutföra utredningen så skyndsamt, att rannsakingen med fördel må kunna äga rum inom stadgad tid. Att utredningen i och för sig, av vem den än verkställs, skulle erfordra så lång tid, att den i regel omöjligen kunde bliva färdig inom förutsatt tid, torde icke böra antagas för givet. Beträffande kommunikationsverkens tjänstemän plägar utredningen verkställas inom vederbörande distriktsförvaltning samt föreligga samtidigt med eller omedelbart efter häktningsbeslutet. I balansmål rörande försakingring av landsfiskal verkställs utredningen av vederbörande landsfogde. Denna utredning plägar visserligen mången gång draga ut på tiden, men största dröjsmålet med dessa måls avgörande har i regel haft sin grund däri, att försakingringen omfattat olika kassor, såväl allmänna som enskilda, samt att målen till följd därav måst handläggas såväl vid allmän underrätt och hovrätt som kammarrätt. Erinras må ock, att i det långt större antalet fall, då försakingrings- och förfalskningsbrott av andra än statstjänstemän föreligga, utredningen kan vara lika svår och tidsödande som i balansmålen. Någon anledning, varför ifråga om tiden för rannsakingns företagande undantag skulle göras beträffande allenast viss grupp av försakingrings- och förfalskningsbrott, synes ej förefinnas.

Departements-
chefen.

Enligt 30 kap. 6 § 3 mom. rättegångsbalken, sådant nämnda lagrum lyder enligt lag den 14 maj 1915, må allmänt åtal icke fullföljas till Kungl. Maj:ts av annan än justitiekanslern och riksdagens justitie- eller militieombudsman.¹ Med nämnda lagrum bör jämföras § 44 i instruktionen för kammarrätten, enligt vilken beträffande klagan över kammarrättens beslut i balans- och fiskaliska aktionsmål vad som gäller för fullföljd av talan mot hovrätts beslut i brottmål, som därstädes omedelbart anhängiggjorts², skall äga motsvarande tillämpning, dock att kammarrättens advokatfiskal »bibehålles vid sin nuvarande rätt att fullfölja talan mot beslut, varom nu är fråga».

Åklagares
fullföljdarätt.

Justitiekanslern har i sitt utlåtande anmärkt, att de citerade orden — vilka synas avse att beträffande ifrågavarande mål sätta ur kraft stadgandet i 30 kap. 6 § 3 mom. rättegångsbalken — tillkommit på hans tillskyndan,

¹ Jfr Holm, Nytt juridiskt arkiv 1916 sid. 120.

² Se 30 kap. 1 § andra stycket rättegångsbalken.

i syfte att icke justitiekanslersämbetets arbetsbörda måtte ökas med handläggningen av dessa stundom mycket invecklade mål. I anslutning härtill har justitiekanslern förordat, att, därest ifrågavarande mål överflyttades till de vanliga domstolarna, berörda »undantagsstadgande» ifråga om fullföljdsrätten till Kungl. Maj:t måtte bibehållas.

Departements-
chefen.

Att för fullföljd av åtal från hovrätt till Kungl. Maj:t i sådana mål, som nu höra under kammarrättens prövning, vid en överflyttning av desamma till de vanliga domstolarna stadga undantag från den allmänna regeln i 30 kap. 6 § 3 mom. rättegångsbalken läser möta ej ringa svårigheter, och tillräckliga skäl för en sådan åtgärd synas mig ej heller föreligga, detta så mycket mindre som antalet balansmål och fiskaliska aktioner, där allmänt åtal kan komma ifråga att fullföljas till Kungl. Maj:t, sannolikt icke bliver så stort, att det kan i nämnvärd mån påverka justitiekanslersämbetets arbetsbörda.

Kammarrättens
doms-
rätt över egna
tjänstemän.

Enligt kammarrättens instruktion, § 43 mom. 2, må tjänsteman hos verket, som beträdes med fel eller försummelse i sin befattning, ställas under åtal inför kammarrätten. Åtalet utföres av advokatfiskalen; finner kammarrätten åtal böra anställas mot denne, utföres åtalet av den, som justitiekanslern på kammarrättens anmälan därtill utser¹. I det föreliggande betänkandet förutsättes, att kammarrätten fortfarande skulle bli forum i balansmål rörande egen redogörare.

Justitiekanslern har i detta hänseende erinrat om den särställning, kammarrätten i förhållande till flertalet andra ämbetsverk intager i fråga om domsrätten över egna tjänstemän över huvud taget, samt framhållit, att, därest kammarrättens domsrett i balansmål och därmed sammanställda mål upphävdes, skäl saknades för ett fortsatt upprätthållande av denna särställning.

Departements-
chefen.

I likhet med justitiekanslern anser jag, att kammarrättens domsrett över egna tjänstemän, i vad den icke avser den disciplinära bestraffningsrätten, bör upphöra. Denna domsrett härleder sig från en gången tids förhållanden och har numera icke någon grund för sig. I den mån upphävandet berör domsrätten i andra mål än dem, varom nu är fråga, påkallas särskild ändring i instruktionen för kammarrätten.

Verkställighet
av utslag i
balans- m. fl.
mål.

Med föranledande av ett av Svea hovrätt framställt förslag torde framdeles böra övervägas, huruvida åt viss myndighet lämpligen må kunna uppdragas att för hela riket ombesörja, att laga kraftvunna utslag bli, såvitt rör kronans rätt till ersättning, behörigen verkställda, ävensom att den för kronan genom utslagen fastställda rätten i övrigt varder för framtiden bevakad. Då det för närvarande åligger riksräkenskapsverket att i anmärkningsmål, sedan utslag meddelats och vunnit laga kraft, vaka däröver, att utdömda medel inflyta och redovisas ävensom att persedlar i föreskriven

¹ Se Holm. Nytt juridiskt arkiv 1905 not. B nr 356.

ordning uppdebiteras, synes nämnda ämbetsverk möjligen kunna ifrågakomma härtill.

Befattningen med balansmålen och därmed sammanställda mål är att anse såsom advokatfiskalens förnämsta tjänsteåliggande. Upphör kammarrättens domsrätt i dessa mål, torde det därför böra tagas under övervägande, huruvida advokatfiskalstjänsten må kunna indragas. Enligt instruktionen för kammarrätten, § 27, äger presidenten på advokatfiskalen överflytta föredragningen av vissa mål och ärenden eller grupper av sådana. Dylig överflyttning förekommer redan nu i viss utsträckning. Intill dess en eventuell indragning av tjänsten kan äga rum, lär en mot bestyret med balansmålen m. m. svarande föredragningskyldighet lämpligen böra åläggas advokatfiskalen. Efter verkställd ytterligare utredning torde denna fråga i sinom tid få på föredragning av chefen för finansdepartementet underställas Kungl. Maj:ts prövning.

Advokatfiskalstjänsten hos kammarrätten.

I anslutning till den uppfattning, som kommit till uttryck i flertalet av de i ärendet avgivna utlåtandena, anser jag, att erforderliga bestämmelser om överflyttandet till de vanliga domstolarna av domsrätten uti balansmål och därmed sammanställda mål böra inrymmas i lag, stiftad i enlighet med § 87 regeringsformen.

Förslagets formella genomförande.

Bestämmelser om utredning och åtal uti ifrågavarande mål samt om bevakande av kronans talan däri, i den mån påkallas, torde böra meddelas i administrativ ordning.

I enlighet med de av mig nu angivna grunder har jag låtit upprätta förslag till *lag om upphörande av kammarrättens domsrätt i vissa mål.*

Föredraganden uppläser härefter berörda förslag av den lydelse, bilaga A vid detta protokoll utvisar, samt hemställer, att lagrådets utlåtande över förslaget måtte för det i § 87 regeringsformen omnämnda ändamål inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Siegfried Matz.

Förslag

till

Lag**om upphörande av kammarrättens domsrätt i vissa mål.**

Härigenom förordnas som följer:

Vad i särskilda författningar är stadgat om kammarrättens behörighet att upptaga balansmål, åtal mot ämbets- eller tjänsteman för fel eller försummelse i uppbörden, förvaltningen och redovisningen av anförtrodda medel eller persedlar samt kontrollen och tillsynen därvid ävensom tvister angående betalning på grund av borgen eller annorlunda ställd säkerhet för kronans uppbördsman varder härmed upphävt. I följd härav bliva de i 16 § 2 mom. i lagen den 8 mars 1889 (nr 2 s. 1) om straff för ämbetsbrott av präst och om laga domstol i sådana mål samt i 39 § i lagen den 23 oktober 1914 (nr 325) om krigsdomstolar och rättegången därstädes ävensom i andra författningar intagna förbehållen om kammarrättens domsrätt i mål av beskaffenhet, varom nu sagts, utan verkan; och skall om rätt domstol och rättegången i dylika mål härefter gälla vad i lag och författning eljest är stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1926; dock skall mål, som då redan är anhängigt, behandlas uti dittills gällande ordning.

Bilaga I.

TILL KONUNGEN.

Genom nådigt beslut den 12 september 1921 har Kungl. Maj:tt uppdragit åt presidenten i kammarrätten att utreda och snarast möjligt inkomma med förslag till sådana åtgärder, särskilt i vad angår ändringar i kammarrättens arbetsmetoder, som kunna vara ägnade att befordra ett skyndsamt avarbetande av den hos ämbetsverket uppkomna arbetsbalansen; och har i det utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för nämnda dag, som i samband med uppdraget överlämnats till mig, antytts att utredningen borde avse, bland annat, frågan, huruvida icke vissa grupper av mål skulle kunna utskiljas från kammarrättens handläggning.

Då jag vid övervägande av de särskilda åtgärder, som kunna tänkas ägnade att nedbringa kammarrättens arbetsbalans, trots mig böra först upptaga till behandling frågan om överflyttning till andra domstolar av vissa grupper av mål, som för närvarande tillhöra kammarrättens prövning, har detta skett av den anledning att ehuru i denna fråga åtskillig utredning föreligger från tidigare tillfällen, då förslag i enahanda riktning varit å bane, en eventuell ändring dock måste kräva mera förarbeten än de övriga förslag, som jag på grund av det mig meddelade uppdraget ämnar framlägga.

De mål, om vilka här synts kunna bliva fråga, finnas upptagna under 1), 2) och 3) i § 1 av den för kammarrätten den 17 december 1920 givna instruktion (nr 940), vilken paragraf i hithörande delar lyder som följer:

»Kammarrätten äger att till behandling och avgörande upptaga:

1) Balansmål eller angivelser mot kronans och allmänna verks uppbördsmän och redogörare för tillgrepp och förskingring av sådana dem, under eget ansvar inför kronan eller verket, anförtrödda medel eller persedlar, för vilka redogörelse ingår till riksräkenskapsverket.

2) Åtal mot ämbets- och tjänstemän för fel och försummelser i avseende å såväl uppbörden, förvaltningen och redovisningen av de i 1) omförmälda medel och persedlar som ock kontrollen och tillsynen därvid.

Från de i 1) och 2) nämnda mål undantagas åtal mot de ämbets- och tjänstemän vid rikets hovrätter, kammarkollegium, kommerskollegium, arméförvaltningen och marinförvaltningen, vilka i fråga om tjänstefel i allmänhet skola åtalas inför Konungens högsta domstol, ävensom mot ämbets- och tjänstemän vid krigsmakten för brott, som förövats i fält eller inom fästning, som för annat ändamål än övning ställes eller är ställd på krigsfot, eller på sjötåg i krigstid, såvida åtalet anställles medan truppen är i fält eller sjötåget varar eller fästningen fortfarande är ställd på krigsfot.

3) Tvister angående betalning på grund av borgen eller annorlunda ställd säkerhet för kronans uppbördsmän.»

Beträffande åtal för underlåten tillsyn och kontroll å uppbördsman gäller emellertid enligt § 13 av instruktionen, att sådant åtal icke må hos kam-

marrätten göras anhängigt förrän det visat sig, att uppborrdsmannens och hans löftesmäns tillgångar äro otillräckliga till balansens betäckande.

Historik.

Löneregleringskommittén 1904.

Såsom redan omnämns har frågan om upphörande av kammarrättens befattning med här ovan uppräknade mål tidigare varit föremål för behandling. I avseende härå må först erinras om vissa uttalanden av 1902 års löneregleringskommitté, som dock föreslog sådan överflyttning beträffande allenast en mindre del av dessa mål. I sitt den 18 juni 1904 dagtecknade förslag angående reglering av löneförhållanden med mera vid kammarrätten erinrade kommittén (s. 34 ff.) först, hurusom av anförda föreskrifter i kammarrättens dåvarande — med den nu gällande i dessa delar i allt väsentligt lika — instruktion framginge, att ingalunda alla förbrytelser i där angivna avseenden vore föremål för kammarrättens avgörande. Förutom undantaget beträffande vissa verk, vilket påtagligen hade allenast den grund, att chefer och ledamöter i desamma ansetts ej böra dömas av den med dessa verk i rang jämställda kammarrätten, vore från kammarrättens prövning undantagna vissa grupper av mål angående förbrytelser av ämbets- och tjänstemän vid krigsmakten. Vidare vore kammarrättens prövning inskränkt till förbrytelser av ifrågavarande slag i avseende å sådana medel eller persedlar, för vilka redogörelse inginge till kammarrättens revisionsavdelning (numera riksräkenskapsverket). I de fall alltså, där en statens uppborrdsmän eller redogörare tillika omhändertog kommuner eller andra medel, vilkas redovisande ej vore föremål för granskning inom kammarrättens revisionsavdelning, ägde allmän domstol att rannsaka och döma beträffande förbrytelser i avseende å dessa medel. Slutligen vore även att märka, att kammarrätten ägde upptaga mål av ifrågavarande slag allenast i avseende å sådana medel eller persedlar, som varit kronans och allmänna verks uppborrdsmän och redogörare anförtrödda *under eget ansvar inför kronan eller verket*. Där åter fråga vore om medel eller persedlar, som omhändertogs med redovisningsskyldighet inför överordnade uppborrdsmän och redogörare, tillhörde frågan allmän domstols handläggning.

Redan den omständigheten, att sålunda åtskilliga grupper av balansmål och därmed sammanställda mål handlades av allmän domstol — eller, i fråga om vid krigsmakten anställda personer, av krigsdomstol — utan att därav veterligen försports någon olägenhet, innebure, anförde kommittén vidare, ett visst stöd för den uppfattningen, att även prövningen av övriga dylika mål skulle kunna från kammarrätten överflyttas å de allmänna domstolarna. Genom en sådan överflyttning skulle onekligen vinnas likformighet i avseende å det processuella förfarandet emellan dessa mål och andra rättegångsmål, varförutom tvivelsutan utredningen i flera avseenden skulle därav underlättas. Den större möjligheten såväl för den tilltalade att muntligen få svara inför domstolen som ock för anställande därstädes av förhör med vittnen och andra skulle särskilt i detta hänseende bliva av betydelse.

Efter att hava redogjort för det förfarande, som skulle iakttagas, om något hos kammarrätten anhängigt mål fordrade utredning i orten av andra personer än de till vederbörande redogörelseverk hörande ämbets- och tjänstemän, framhöll kommittén, hurusom en förändring, varigenom kammarrättens befattning med mål av ifrågavarande slag upphörde, skulle avhjälpa den olägenheten av de nuvarande bestämmelserna, att kronans och allmänna verks uppborrdsmän och redogörare, vilka omhändertog även andra medel och persedlar än sådana, för vilka redogörelse in-

ginge till kammarrättens revisionsavdelning, kunde för förbrytelser i avseende å dessa olika slag av medel eller persedlar komma att höra under skilda domstolar. Härtill komme ytterligare, att bestämmelsen därom, att balansmål, för att kunna av kammarrätten upptagas, skulle avse medel eller persedlar, som varit uppbördsman eller redogörare anförtrödda under eget ansvar inför kronan eller vederbörande verk, i flera fall föranlett osäkerhet om den rätta tillämpningen. Hos domstolar och myndigheter hade nämligen understundom yppats tvekan, huruvida, vid balans hos uppbördsman eller redogörare, denne kunde anses hava varit för de tillgripna och förskingrade medlen direkt ansvarig inför kronan och vederbörande verk eller ej, och om således målet borde tillhöra kammarrättens handläggning eller icke. Såsom belysande i detta hänseende erinrades om ett i Nytt juridiskt arkiv för år 1903, avdelning 1, sid. 170—172, infört referat angående åtal mot en poststationsföreståndare för, bland annat, förskingring av frankoteckens- och lösenmedel samt medel, inilutna vid försäljning av sparmärken; i detta mål hade, sedan vederbörande underrätt hänvisat målet i nämnda del till kammarrätten och advokatfiskalsämbetet därstädes fört ansvars- och ersättningstalan, kammarrätten, med 8 röster mot 1, förklarat att den tilltalade icke vore att anse såsom sådan uppbördsman och redogörare hos allmänt verk, som avsåges i § 1 mom. 1 i kammarrättens instruktion, samt att kammarrätten fördenskull icke vore behörig att till prövning upptaga den av advokatfiskalen förda talan, varefter Kungl. Maj:t uppå besvär av advokatfiskalen ej fann skäl att göra ändring i kammarrättens utslag.

Till stöd för bibehållande av den befattning, som tillkomme kammarrätten i avseende å förevarande slag av mål, hade, yttrade kommittén, å andra sidan åberopats deras nära samband med den granskning av räkenskaper, som skulle hos kammarrätten verkställas. Även där upptäckten av balans icke, såsom stundom varit fallet, föranletts av en vid denna granskning gjord anmärkning, så innebure dock i regel balansens upptäckt anmärkning, i ett eller flera hänseenden, mot vederbörande räkenskap. Stundom inträffade ock att samtidigt med balansmålet anmärkningsmål kunde vara i särskild ordning anhängiggjorda mot samma redogörare, varvid det kunde lända till reda att målen bleve skärskådade i sitt sammanhang av en och samma domstol och sedermera lagakraftvunna resolutioner bragtes till verkställighet av samma tjänsteman nämligen advokatfiskalen i kammarrätten. För kammarrätten stode ock, i förekommande fall av balans, utan särskild omgång till buds det bevismaterial, som kunde vara att hämta ur de för granskning dit överlämnade räkenskaper. Det hade även betonats, att kammarrätten vid prövningen av balans- och därmed sammanställda mål besutte en alldeles särskild sakkunskap, och att dessa måls handläggning av en och samma överdomstol för hela riket måste anses bereda större säkerhet för en konsekvent lagtillämpning.

Vid övervägande av denna fråga, yttrade kommittén vidare, hade det visserligen synts kommittén, att de skäl, vilka talade för upphörande av kammarrättens befattning med förevarande slag av mål, vore ganska tungt vägande. Enär emellertid frågan om en förändring härutinnan med därav betingade ändringar i olika författningsrum förutsatte en omfattande och tidskrävande utredning, och då ifrågavarande mål, om än understundom mycket vidlyftiga och invecklade, dock i senare tider hos kammarrätten förekommit så pass sällan, att deras kvarblivande eller bortta-

gande för det dåvarande ej torde kunna anses i någon mera avsevärd mån inverka på ämbetsverkets behov av ordinarie arbetskrafter, hade kommittén funnit sig icke äga tillräcklig anledning att i det anförda betänkandet till vidare behandling upptaga nämnda fråga. Det torde emellertid, tilllade kommittén, kunna ifrågasättas, huruvida det särskilda undantagsstadgandet uti förevarande avseende beträffande vissa verk numera kunde hava giltiga skäl för sig.

Medan kommittén sålunda ej gjorde någon framställning beträffande överflyttning från kammarrätten av balansmål och fiskaliska aktioner, gjorde kommittén ett positivt uttalande i fråga om upphörandet av kammarrättens befattning med tvister angående betalning på grund av borgen för kronans uppbördsmän. Under erinran om vissa dels meddelade dels föreslagna bestämmelser om upphörande av skyldigheten att ställa uppbördsborgen anförde kommittén, att om än dessa slags mål kunde komma att framdeles äga ännu mindre betydelse än dittills med avseende på kammarrättens arbete, det dock syntes kommittén, att deras kvarblivande under kammarrättens prövning näppeligen vore under något förhållande betingat av deras beskaffenhet och behandlingssätt, och att de förty borde därifrån skiljas. Skälet till föreskriften i ämnet hade uppenbarligen varit det samband, som dessa tvister ansetts äga med balansmålen. Det sammanhang, som härvidlag förefunnos, torde dock icke medföra, att talan på grund av borgen för en kronans uppbördsman anställdes i samband eller jämsides med talan mot uppbörds mannen. Tvärtom torde talan mot borgesmannen behandlas som ett särskilt mål, i vilket balansmålet allenast tjänade som bevismaterial i fråga om balansens belopp, under det att däremot frågan om borgesmannens skyldighet på grund av borgensförbindelsen behandlades och bedömdes oberoende av balansmålet samt efter särskilda grunder. Men vid sådant förhållande syntes intet skäl förefinnas att mot en sådan borgesman tillämpa ett annat processuellt förfarande än i allmänhet vid mål angående krav på grund av borgen eller att undantaga här ifrågavarande slag av tvister från allmän domstols prövning. Kommittén föreslog alltså, att till allmänna domstolarna måtte överlämnas att upptaga och handlägga tvister angående betalning på grund av borgen för kronans uppbördsmän.

Kammarrätten 1905.

Då kammarrätten den 13 maj 1905 avgav underdånigt utlåtande över löneregleringskommitténs förslag, saknade kammarrätten anledning att ingå på andra av kommitténs här ovan refererade uttalanden än sådana, som åsyftade ändring i kammarrättens ämbetsbefogenhet beträffande särskilda slag av mål. Kammarrätten meddelade därvid, att anledning till erinran icke förekommit mot kommitténs hemställen beträffande formen för behandlingen av anmärkningar mot hovrätter med flera dylika verk. Beträffande kommitténs hemställen om överflyttning till allmän domstol av tvister angående betalning på grund av borgen för kronans uppbördsmän erinrade kammarrätten, att den praktiska betydelsen av det förevarande reformförslaget för visso vore mycket ringa, vadan även av denna anledning borde tagas i övervägande, huruvida verkligen avgörande skäl funnes för lagstiftningsåtgärder i syfte att till de allmänna domstolarna överflytta handläggningen av ifrågavarande mål. Härvid torde, yttrade kammarrätten vidare, till en början böra uppmärksammas, att kronans talan i dessa mål utfördes av kammarrättens advokatfiskal, vilket åliggande syntes varken enligt kommitténs förslag skola eller lämpligen böra till annan tjänsteman överlämnas. Redan detta förhållande torde inne-

fatta skäl för de ifrågavarande målens handläggning i kammarrätten. Därtill komne emellertid, att dessa tvister understundom avsåge frågor, som ägde nära sammanhang med balansmålen, exempelvis huruvida borgensförbindelsen omfattat tid, då balansen uppkommit, och löftesmannen förty kunde anses betalningsskyldig på grund av sin borgen, i vilka fall talan mot löftesmannen syntes lämpligast böra handläggas i samma ordning som balansmålet. Vid övervägande av dessa förhållanden hade kammarrätten ansett sig sakna tillfyllestgörande skäl att biträda den av kommittén i förevarande ämne gjorda hemställan.

Innan kommitténs förslag angående reglering av löneförhållanden med mera vid kammarrätten företogs till slutlig behandling, gjorde riksdagens justitieombudsman i underdånig skrivelse den 11 september 1907 framställning om överflyttning från kammarrätten till de allmänna domstolarna av balansmål och därmed sammanhängande mål. I skrivelsen omnämnde justitieombudsmannen till en början klagomål från en jägmästare, vilken den 8 november 1905 häktats såsom misstänkt för förskingring av kronomedel och fördöljande härav genom förfalskning av räkenskaper samt därefter för detta brott ställts under tilltal inför kammarrätten, som emellertid först den 12 december 1906 meddelat utslag i målet; och yttrade i fråga härom justitieombudsmannen, att han av den utredning, som verkställdes i anledning av klagomålen, ansett framgå, att det av klaganden anmärkta dröjsmålet icke hade sin grund i någon försummelse hos enskilda ämbets- eller tjänstemän vare sig i kammarrätten eller i det ämbetsverk, domänstyrelsen, som haft att verkställa förberedande utredning i målet, men att justitieombudsmannen dock icke kunnat undgå att finna den tid, som förlutit från häkningen till utslagets meddelande, anmärkningsvärt lång, likasom han även i övrigt funnit överklagade förhållandet ägnat att tilldraga sig synnerlig uppmärksamhet.

Efter att hava redogjort dels för hithörande bestämmelser i då gällande instruktion för kammarrätten och vissa andra författningar dels och för 1902 års löne regleringskommittés uttalanden i frågan, anförde justitieombudsmannen huvudsakligen följande. Om det ock icke kunde förnekas, att kammarrätten vid prövningen av balans- och därmed sammanställda mål ägde en särskild sakkunskap, torde det å andra sidan få anses vara utom tvist, att någon fara för rättssäkerheten icke skulle uppså därigenom, att ifrågavarande mål överflyttades till de allmänna domstolarna. Likaledes syntes det honom ligga i öppen dag, att ett upphävande av omförmälda forumbestämmelser i nu antytt syfte skulle medföra avsevärda fördelar. Över de av kammarrätten under åren 1897—1906 handlagda balansmål ävensom vissa så kallade fiskaliska aktioner, det vill säga till kammarrättens prövning hörande åtal mot ämbets- eller tjänstemän, som icke vore uppbornsmän, hade justitieombudsmannen låtit upprätta särskilda förteckningar med uppgift å de åtgärder, som enligt i kammarrätten förda diariier vidtagits med målen. Av dessa förteckningar, enligt vilka sammanlagda antalet av ifrågavarande mål under omförmälda tid utgjort tjugufyra, syntes med önskvärd tydlighet framgå, att den långsamhet i rättsskipningen, som justitieombudsmannen anmärkt i avseende å det rättsfall, varå hans uppmärksamhet särskilt blivit väckt, icke kunde betraktas såsom en enstaka företeelse. Sålunda hade av de i förteckningarna upptagna mål angående icke häktade två för sitt avgörande krävt en tid av över tre år, under det fem fått på avgörande vänta respektive ungefär två år elva månader, två år åtta månader, två år fem månader, två år två

månader och två år. Givetvis hade större skyndsamhet iakttagits i fråga om mål, vari någon hållits häktad. Att emellertid även beträffande dessa mål, vilka utgjort allenast åtta, fog funnes för anmärkning uti ifrågavarande hänseende, utvisades av förteckningarna. I de tre fall, då utredningen ej ombesörjts av allmän domstol, hade den häktade sålunda icke fått sin dom förrän efter respektive ett år 6 dagar, sju månader 9 dagar och sex månader 12 dagar.

Att nu berörda missförhållande skulle avhjälpas genom ifrågavarande måls överflyttning till de allmänna domstolarna, därför syntes åtminstone i viss mån redan den omständigheten borga, att, enligt vad ock av förteckningarna framginge, de mål, i vilka allmän domstol rannsakat eller eljest verkställt utredning, blivit slutligen avgjorda på avsevärt kortare tid än sådana mål, i vilka utredningen varit anförtrodd åt domänstyrelsen eller annat ämbetsverk. I förhållandets egen natur låge för övrigt, att ett system, vilket regelmässigt förutsatte att den dömande myndigheten icke alls själv hade hand om utredningen, måste vålla tidsutdräkt. Och justitieombudsmannen ville i detta sammanhang framhålla, att, ehuru någon förebråelse för långsamhet i avgörandet icke skäligen kunde riktas mot kammarrätten i fråga om sådana mål, i vilka rannsaking skett vid allmän domstol, dom i dessa mål dock naturligtvis skulle fallit än tidigare, där avgörandet tillkommit de domstolar, som lett rannsakingarna och därigenom redan förvärvat sig kännedom om målen.

Genom överflyttning av ifrågavarande mål till de allmänna domstolarna skulle därjämte vinnas en icke obetydlig fördel i form av sparad arbetstid för vederbörande ämbets- och tjänstemän. Ovan omförmälda förteckningar ådagalade nämligen, vilket mångskriveri det rådande systemet nödvändiggjort.

Förbises borde ej heller svårigheten att i lag uppdraga en fullt tydlig gräns mellan de balans- och därmed sammanställda mål, som skulle upptagas av kammarrätten, och de mål av nyssnämnda art, vilka tillhörde allmän domstol. I varje fall hade de gällande bestämmelserna härom i vissa avseenden föranlett mycken tvekan angående rätta tillämpningen; och åberopade justitieombudsmannen såsom bevis härför den förutnämnda förteckningen å balansmål.

Den betydelsefullaste anmärkningen mot de ifrågakomna forumbestämmelserna vore emellertid, att desamma visat sig hava till följd en föråldrad och från alla sakkunniga håll utdömd rättsprocedur. Ett förfarande, enligt vilket i första instansen all muntlighet vore utesluten, kunde uppenbarligen icke under något förhållande anses tillfredsställande. Och upprörande på allmänna rättskänslan måste ett sådant förfarande verka, när det icke blott åsidosatte den för de allmänna domstolarna gällande regeln, att häktad i stad inom åtta dagar och på landet inom tre veckor skulle inställas till rannsaking, utan möjliggjorde, att en person i avvakten på sin dom hölles häktad synnerligen lång tid utan rätt att någon sin få muntligen försvara sig inför sina domare.

Lönereglerskommittén hade emellertid även anfört vissa skäl för behållande av den befattning, som tillkomme kammarrätten i avseende å förevarande slag av mål. Justitieombudsmannen trodde visserligen icke att dessa skäl, vilkas betydelse han dock ej underskattade, vore av den styrka, att forumbestämmelserna i fråga på grund av desamma borde kvarstå. Då emellertid ett bestämt svar härå icke torde kunna givas förrän efter en omfattande utredning, som det icke stode i justitieombudsmannens

makt att astadkomma, hade han ansett sig icke kunna hos riksdagen väcka något förslag i ämnet utan i stället velat överlämna frågan till Kungl. Maj:t.

Över justitieombudsmannens framställning, som jämväl innehöll en gensaga mot löne regleringskommitténs uttalande i fråga om upphävande av det särskilda undantagsstadgandet i avseende å forum beträffande vissa med kammarrätten i rang jämställda verk, avgav kammarrätten den 2 november 1907 infordrat underdånigt utlåtande. I detta utlåtande yttrade sig kammarrätten först i anledning av justitieombudsmannens uttalande därom, att av vissa i en av honom åberopad förteckning upptagna mål de, i vilka allmän domstol rannsakat eller eljest verkställt utredning, blivit slutligt avgjorda på avsevärt kortare tid än sådana mål, i vilka utredningen varit anförtrodd åt domänstyrelsen eller annat ämbetsverk; och anförde kammarrätten i denna del, att den jämförelse mellan tiderna för olika måls handläggning, som antyddes i justitieombudsmannens berörda yttrande, egentligen torde hava avsett mål, där den tilltalade hållits häktad, då nämligen i övriga ifrågavarande mål rannsaking vid allmän domstol endast undantagsvis förekommit, en naturlig följd därav att de flesta av dessa mål rört uppbördsbrist, som yppats först efter det vederbörande redogörare avlidit eller rymt ur riket. Anmärkningen beträffande ett av de mål rörande häktad person, vari utredningen ej ombesörjts av allmän domstol, att den häktade icke fått sin dom förrän efter ett år sex dagar, rörde målet angående den i justitieombudsmannens skrivelse omnämnde jägmästare. I detta mål hade domänstyrelsens utlåtande angående beloppet av den balans å allmänna medel, som jägmästaren åsamkat sig, inkommit till kammarrätten den 31 juli 1906, handlingarna i målet hade därefter innehafts av advokatfiskalen, för avgivande av memorial, innefattande åtal mot jägmästaren, under 28 dagar men av jägmästaren, för förklaringsavgivande, under minst 35 dagar, och för kammarrätten, som beslutat utslag i målet den 26 november 1906, hade handlingarna varit tillgängliga allenast under tiden från den 9 nästföretgångne oktober. I de övriga sju balansmål rörande häktade, som av kammarrätten handlagts under den omförmälda tioårsperioden, hade tiden från det målen lottats i kammarrätten till dess kammarrätten däri beslutat utslag, utgjort i ett mål 33 dagar, i ett mål 23 dagar, i ett mål 15 dagar, i två mål 13 dagar och i ett mål 1 dag, varjämte i ett mål, som kammarrätten förklarar sig icke behörig att handlägga, beslut därom meddelats 13 dagar efter det målet först hos kammarrätten anmäldes. Den tid, som i de sist omförmälda sex av kammarrätten prövade och avgjorda målen åtgått från det målen, efter företgången utredning genom vederbörande, till kammarrätten inkommit, till dess desamma, efter skriftväxlingens avslutande, lottats, hade utgjort i ett mål två månader 16 dagar, i ett mål en månad 12 dagar, i ett mål en månad 10 dagar, i ett mål 19 dagar, i ett mål 16 dagar samt i ett mål, vari vederbörande förvaltningsmyndighet avgivit två utlåtanden angående balansens belopp, fyra månader 14 dagar, räknat från den dag, då första utlåtandet inkom, men allenast 18 dagar från mottagandet av det slutliga utlåtandet. Av vad sålunda anförts ville det synas kammarrätten framgå, att i fråga om besvärsmål, där redogöraren hållits häktad, för målens handläggning i kammarrätten, efter det vederbörande förvaltningsmyndighet, som haft att utreda målen och däri meddela utlåtande, sådant fullgjort och till kammarrättens vidare åtgärd överlämnat handlingarna i målen, icke åtgått längre tid än som med hänsyn till de särskilda målens

beskaffenhet skäligen erfordrats. Det ville ock synas kammarrätten som om det av justitieombudsmannen anmärkta förhållandet, att de av ifrågasatta mål, i vilka allmän domstol rannsakat eller eljest verkställt utredning, blivit slutligt avgjorda på avsevärt kortare tid än sådana mål, i vilka utredningen varit anförtrodd förvaltningsmyndighet, berott mera på de senare målens jämförelsevis vidlyftiga och invecklade beskaffenhet än därpå att deras utredning försiggått utan anlåtande av allmän domstols biträde.

Kammarrätten övergick därefter till ordningen för balansmålen handläggning efter den ifrågasatta överflyttningen därav till de allmänna domstolarna, och anförde kammarrätten härom följande. Denna överflyttning kunde tänkas utförd antingen så att förutvarande bestämmelser i fråga om utredningen av dessa mål och om åtalsrätten däri lämnades i huvudsak oförändrade eller ock så att icke allenast domsrätten utan även utredningen av målen komme att åligga vederbörande allmänna domstol med biträde av där tjänstgörande allmän åklagare, vilken i sådant fall även skulle hava att utföra åtalet. Kammarrätten hölle före att, även om den ifrågasatta överflyttningen skulle i fråga om domsrätten anses böra genomföras, i allt fall målens utredning borde fortfarande åligga den förvaltningsmyndighet, varunder redogöraren lydte, samt kammarrättens advokattiskal bibehållas vid kallet att i målen vara åklagare. Det borde nämligen icke förbises, hurusom i handläggningen och avdömandet av balansmålen inginge icke allenast konstaterandet av den tilltalade redogörarens brottslighet och arten därav samt bestämmande av det straff han förskyllt, utan även, på det domstolen måtte sättas i tillfälle att fastställa den skadeersättningsskyldighet, som borde drabba redogöraren, utredning angående uppbördsbristens belopp, i vilken mån densamma borde anses belasta olika av redogöraren förvaltade kassor eller persedelförråd samt tiden, då uppbördsbristen uppkommit. För åstadkommande av sådan utredning vore det nödigt att äga tillgång till de räkenskaper, i vilka ifrågasatt medel eller persedlar redovisades, samt att underkasta dessa räkenskaper en mer eller mindre ingående granskning. Utom det att dessa räkenskaper, vilka i regel förvarades i kammarrätten eller hos vederbörande redogörelseverk, följaktligen vore lättare tillgängliga för de vederbörande, som enligt dittills gällande bestämmelser skulle för verkställande av omförmälda granskning behöva av dem taga del, torde det även vara tydligt, att denna granskning borde icke blott säkrare och lättare utan även snabbare kunna åvägbringas av tjänstemän, vilka tillhörde samma verk och följaktligen finge antagas på förhand äga kännedom om dess räkenskapsförhållanden än av personer, som vore för verket främmande, likasom det ock torde vara uppenbart, att kammarrättens advokattiskal, såsom ensam åklagare i nu ifrågasatt mål, borde genom denna sin verksamhet förvärva en sådan speciell kännedom om målens beskaffenhet, som kunde sätta honom i stånd att med större insikt och mindre tidsutdräkt utföra sitt uppdrag såsom allmän åklagare än en kronofogde, länsman eller stadsfiskal, som endast undantagsvis finge handlägga mål av ifrågasatt art. Ehuru på nu nämnda grunder kammarrätten, vid val emellan de olika sätt för överflyttning av balansmålen till allmän domstol, varom ovan nämnts, ansett den anordning vara att föredraga, enligt vilken kammarrättens advokattiskal skulle vara bibehållen vid sin befattning såsom allmän åklagare i målen, hade det dock icke undgått kammarrättens uppmärksamhet, att denna anordning måhända

skulle komma att i visst avseende medföra mera mångskriveri än som under nuvarande förhållanden vore nödigt, nämligen i de fall, då advokattiskalen ej vore i tillfälle att personligen inställa sig vid vederbörande domstolar i orterna. I sådana fall skulle det väl bliva nödigt för honom att låta sig vid domstolen företräda av annan person och att för sådant ändamål meddela denne mer eller mindre vidlyftiga föreskrifter. Såsom regel syntes därför ock böra gälla, att advokattiskalen skulle personligen utföra talan i hithörande mål.

Beträffande huvudfrågan eller huruvida själva domsrätten kunde anses böra överlyftas från kammarrätten till de allmänna domstolarna framhöll kammarrätten, att avsevärd betydelse torde böra tillmätas de utskifter, som kunde förefinnas att genom överlyftningen vinna större snabbhet i rättsskipningen, och att i detta avseende torde böra beaktas, hurusom en given följd av överlyftningen, vare sig densamma förbundest med ändringar i föreskrivet sätt för målens utredning och åtals utlörande eller icke, skulle bliva en ökning av instansernas antal, vilken ökning åter skulle vara ägnad att fördröja målens slutliga avgörande. Ehuru kammarrätten också, anföres det vidare i utlåtandet, ansåge skäl saknas för antagande att genom överlyftningen till de allmänna domstolarna målen skulle i regel komma att erhålla ett snabbare avgörande än som enligt dittills gällande bestämmelser kunde äga rum, vore kammarrätten dock ingalunda blind för att en sådan överlyftning skulle medföra vissa fördelar i andra avseenden, på sätt ock justitieombudsmannen erinrat; och ansåge sig kammarrätten i huvudsak kunna instämma i vad löneregleringskommittén i avseende härå anfört, likasom kammarrätten ock, å andra sidan, funne de grunder, som av kommittén anförts för bibehållande av kammarrättens domsrätt i förevarande mål, hava avsevärd betydelse. Vad kommittén anfört därom, att genom överlyftningen skulle vinnas likformighet i avseende å det processuella förfarandet emellan ifrågavarande mål och andra rättegångsmål, torde böra sammanställas med justitieombudsmannens anmärkning om svårigheten att i lag uppdraga en fullt tydlig gräns mellan de balansmål, som skulle upptagas av kammarrätten, och de mål av enahanda art, som tillhörde allmän domstol, med vilken anmärkning justitieombudsmannen torde velat antyda, att genom den ifrågasatta överlyftningen och därmed följande likformighet i rättegångsförfarandet skulle undanröjas nödvändigheten att i förekommande fall bedöma, huruvida ett visst mål rätteligen borde hänföras till sådana, som redan enligt dittillsvarande bestämmelser tillhörde allmän domstols prövning, eller till dem, som kammarrätten hade att avdöma. I avseende härå kunde dock erinras, dels att sistberörda syftemål icke skulle vinnas utan att likformigheten i processuellt avseende bleve fullständig och sålunda komme att äga rum icke endast i avseende å forum utan även beträffande målens beredning och åtals utförande, men att kammarrätten av skäl, för vilka ovan redogjorts, ansåge någon huvudsaklig förändring i nu gällande bestämmelser angående målens beredning och åtals utförande icke böra äga rum, dels att ej mindre svårighet än den, som justitieombudsmannen anmärkt i fråga om skiljandet mellan mål, tillhörande kammarrätten, och mål, tillhörande allmän domstol, visat sig möta vid bedömandet, huruvida i förekommande fall kammarrätten eller krigsdomstol vore rätt forum, samt att den ifrågasatta överflyttningen ej skulle i detta avseende medföra annan förändring än att nödvändigheten att ingå i bedömande av frågan om rätt forum överflyttades från kammarrätten till

allmän underdomstol, dels ock att, beträffande särskilt de balansmål, där den brottslige redogöraren rymt, hinder för genomförande av omiörmälda likformighet skulle möta däri, att den särskilda form för sådana måls anhängiggörande och behandling, varom funnes stadgat i instruktionen för kammarrätten, torde i varje fall böra bibehållas, på det balansens belopp och det allmännas fordran hos redogöraren skulle kunna fastställas utan hinder därav att han ej kunnat med stämning anträffas.

Det av justitieombudsmannen framhållna önskemålet att den tilltalade skulle i alla mål personligen inställas för den domstol, som hade att döma i målet, och där muntligen avgiva svaromål samt att rannsaking med honom hölles inom viss tid skulle vinnas genom den ifrågasatta ändringen, därest denna bleve i allo genomförd, men med avseende å de olägenheter, som å andra sidan syntes kammarrätten vara med förändringens genomförande förenade och om vilka förut nämnts, syntes det likväl kammarrätten böra tagas under övertvägande, huruvida icke med bibehållande av kammarrättens domsrätt uti ifrågavarande mål, sådana modifikationer i den för samma mål stadgade rättsprocedur skulle kunna vidtagas, varigenom de med det dittillsvarande rättegångssättet otvivelaktigt förbundna olägenheterna skulle kunna i huvudsak undanröjas, och ifrågasatte kammarrätten i sådant avseende, huruvida icke i fråga om behandlingen av balansmål, där den tilltalade hölles häktad, borde bestämmas en viss kortare tid, räknat från den dag häktningen ägt rum, inom vilken den förberedande behandling av målen, som enligt instruktionen för kammarrätten tillkomme Kungl. Maj:ts befällningshavande eller annan vederbörande myndighet, skulle i regel vara verkställd, samt tillika föreskrivas dels att då till följd av visst måls vidlyftighet eller av annan anledning den förberedande behandlingen av målet ansåges icke kunna inom den bestämda tiden medhinnas, vederbörande hade att därom göra anmälan hos kammarrätten, som det i sådant fall skulle tillkomma att efter omständigheterna antingen medgiva förlängning eller förfara efter de i § 13 av nämnda instruktion givna bestämmelser (enligt anförda paragraf i 1879 års instruktion ägde kammarrätten, om något där anhängigt mål fordrade utredning i orten av andra personer än de till vederbörande redogörelseverk hörande ämbets- och tjänstemän, därom hos Kungl. Maj:t göra underdånig anmälan och därvid föreslå den eller dem, åt vilken eller vilka ett sådant uppdrag lämpligen skulle kunna anförtros), dels ock att sådant förhör, varom i sistberörda paragraf stadgades, skulle hållas även i det fall att den häktade sådant påkallade, antingen inför kammarrätten eller, om den häktade det hellre ville och kammarrätten prövade sådant lämpligt, vid den underdomstol, som i sådant fall kammarrätten hade att bestämma. En förutsättning för den sålunda föreslagna begränsningen av tiden för målens utredning i vederbörande ämbetsverk vore, att i de fall, då mål av mera vidlyftig beskaffenhet förekomme, ämbetsverket erhöle till sitt förfogande medel för avlönande av sådan tillfällig förstärkning i de ordinarie arbetskrafterna inom verket, att därigenom en eller flera av tjänstemännen därstädes kunde under erforderlig tid befrias från andra göromål än verkställandet av ifrågavarande utredning. I övrigt torde ej böra lämnas obeaktat, hurusom domstolen ägde, om med hänsyn till omständigheterna så prövades skäligt, förordna, att det straff, vartill den häktade dömdes, skulle anses till viss del eller helt och hållet verkställt genom hans hållande i häkte. Att den häktade icke under alla förhållanden komme att omedelbart höras av den domstol, som hade att döma i målet, syntes icke böra till-

mätas allt för stor vikt, då hans egenskap av offentlig ämbets- eller tjänsteman torde innebära tillräcklig garanti för att han skulle äga de kunskaper och den erfarenhet, som kunde erfordras för att såväl skriftligen anföra vad som kunde lända till hans försvar som ock kontrollera, att i underrättens protokoll över hållet muntligt förhör rätt och fullständigt återgivits vad han därvid till sitt försvar andragit eller vad i övrigt förekommit.

Likasom de grunder, dem justitieombudsmannen åberopat för vidtagande av den ifrågasatta överflyttningen, huvudsakligen hänfört sig till balansmålen och i synnerhet till dem av dessa mål, där någon hölles häktad, vore det även egentligen å denna grupp av mål, som kammarrättens sålunda gjorda uttalanden hade avseende; och ville det synas kammarrätten vid övervägande av vad ifråga om samma måls handläggning anförts dels för och dels emot den ifrågaställda överflyttningen att övervägande skäl funnes för att bibehålla kammarrättens domsrätt i dessa mål. Vidkommande de balansmål, där icke någon hölles häktad, hade redan förut erinrats, att dessa mål i allmänhet rörde uppbördsbrist, som yppats först sedan den brottslige redogöraren avlidit eller avvikit; och då med avseende härå skriftlig procedur syntes i dessa mål vara mest lämplig, torde redan därav följa, att någon överflyttning av dessa måls handläggning till de allmänna domstolarna icke borde genomföras.

Någon anledning till sådan överflyttning torde, yttrade kammarrätten till sist, ej heller förefinnas beträffande de så kallade fiskaliska aktioner, vilka enligt § 1 mom. 2 i instruktionen för kammarrätten tillhörde dess avgörande. Enligt vad erfarenheten gäve vid handen torde nämligen även för dessa mål, med avseende å deras beskaffenhet, skriftlig procedur i regel vara mest lämplig. Härvid kunde även erinras, att enligt 27 kap. 18 § rättegångsbalken i fråga om parters hörande i mål, varmed utan föregången stämning hovrätt såsom första domstol toge befattning, hovrätten ägde förordna efter ty tjänligast funnes.

Om det avstyrkande av justitieombudsmannens framställning, vari kammarrättens utlåtande sålunda utmynnade, var kammarrätten ense, men två kammarrättsråd förenade sig om ett särskilt uttalande och jämväl presidenten avgav ett särskilt yttrande. De båda kammarrättsråden framhöllo, att proceduren för fastställande av balansbelopp och bestämmande av ersättningsskyldighet i balansmål, som anginge uppbördsbrist efter avliden brottslig redogörare, säkerligen icke skulle väl lämpa sig för de allmänna domstolarnas arbetssätt, och att förfarandet i balansmål, där den brottslige redogöraren avvikit, vore på grund av sakens natur av den särskilda beskaffenhet, att det bäst ägnade sig för en specialdomstol, samt anmärkte i anslutning här till, att den omständigheten att vissa balansmål således fortfarande borde handläggas av kammarrätten syntes innefatta ett icke oviktigt stöd för att under kammarrättens domvärjo bibehålla även de övriga balansmålen eller dem, som egentligen avsåges i justitieombudsmannens framställning. Beträffande invändningen att med dittillsvarande bestämmelser redogörare komme att med avseende å olika medel höra under olika domstolar anförde de två kammarrättsråden, att de icke kunde tillmäta denna invändning någon avgörande vikt. På grund av gällande forumföreskrifter vore ju synnerligen vanligt, att rannsaking med häktad person skedde inför två eller flera underdomstolar, och det syntes icke vara något märkligare, att en rannsaking från allmän domstol hänskötes till kammarrätten. Såväl dessa två ledamöter som presidenten betonade att vid eventuell överflyttning av balansmålen från kammarrätten till all-

Särskilda yttranden inom kammarrätten 1907.

män domstol utredningen fortfarande borde ankomma på vederbörande förvaltningsmyndighet och utförandet av det allmännas talan på kammarrättens advokatfiskal.

*Chefen för
finansdeparte-
mentet
1908.*

Då löneregleringskommitténs betänkande rörande reglering av löneförhållanden med mera vid kammarrätten ävensom justitieombudsmannens förenämnda framställning den 3 april 1908 av dåvarande chefen för finansdepartementet föredrogos i statsrådet, anförde efter samråd med chefen för justitiedepartementet föredragande departementschefen, att övervägande skäl syntes tala för att domsrätten i balansmål och sådana fiskalska aktioner, som dittills ankommit på kammarrättens handläggning, alltjämt förbehölls detta ämbetsverk ävensom att ämbetsverkets advokatfiskal fortfarande bleve ensam åklagare i dessa mål. Ändamålsenligt syntes ock vara, att utredningen av balansbeloppet, såsom dittills, anförtroddes åt vederbörande redogörelseverk, där den erlorderliga räkenskapsgranskningen i allmänhet kunde utföras både lättare och säkrare än hos de allmänna underdomstolarna. Departementschefen ville ock i detta sammanhang erinra därom, att, i likhet med vad redan 1895 års kommitté för revision av den militära rättegångsordningen uttalat, senaste krigslagstiftningskommitté varit av den uppfattning, att icke blott så kallade balansmål i egentlig mening utan även åtal för fel och försummelse i avseende å uppbörderna och förvaltningen av samt redovisningen för under eget ansvar omhändertämda medel och persedlar, därför redogörelse inginge till kammarrätten, i regel borde upptagas och avdömas av denna, även om den tilltalade lydde under strafflagen för krigsmakten, samt att denna upplåtning läge till grund även för det för 1908 års riksdag framlagda förslaget om lag angående ändring i vissa delar av förordningen om krigsdomstolar och rättegången därstädes. Även syntes det antagligt att, därest anordningar komme till stånd av beskaffenhet dels att påskynda balansutredningen och dels att bereda den tilltalade tillfälle att muntligen försvara sig, olägenheterna av det rådande domstolsförfarandet skulle i avsevärd grad förringas.

Beträffande löneregleringskommitténs hemställan att till allmän domstol måtte överlämnas att upptaga och handlägga tvister angående betalning på grund av borgen för kronans uppbördsmän uttalade sig föredragande departementschefen i överensstämmelse med kammarrättens utlåtande över kommittéförslaget i denna del, varjämte departementschefen framhöll, att med hänsyn till den ökning av antalet instanser, som skulle bliva en följd av förslagets godkännande, han även funne antagligt, att det slutliga avgörandet av målen komme att därav fördröjas.

*Ändringar
1908 i kam-
marrättens
instruktion
beträffande
muntligt för-
hör.*

Den ifrågasatta överflyttningen från kammarrätten till annan domstol av balansmål och vissa därmed sammanhörande mål kom denna gång icke till stånd, men reformkravet blev dock ej helt utan frukt. Medan enligt 1879 års instruktion för kammarrätten anställande av muntligt förhör med part var beroende därav att sådant förhör prövades vara av omständigheterna påkallat, tillades i den nya instruktion, som med anledning av åtskilliga i det föregående icke berörda förändringar utfärdades år 1908, det stadgande, att om den, som blivit ställd under åtal, ville muntligen höras, muntligt förhör skulle hållas inför kammarrätten, då han anhölle därom eller kammarrätten eljest funne omständigheterna det påkalla, samt att kammarrätten i andra fall ägde förordna, att förhör, varom den tilltalade framställt begäran, skulle hållas inför allmän underdomstol i orten. Detta stadgande var meddelat med hänsyn till balansmål men skulle, enligt sär-

skild bestämmelse, äga tillämpning jämväl å åtal för underlåten kontroll eller andra tjänsteförsummelse. Vidare meddelades i en särskild kungörelse den 23 december 1908 angående behandlingen av vissa balansmål en del bestämmelser i syfte att icke blott åstadkomma bättre utredning i balansmålen utan även påskynda deras avgörande. I kungörelsen stadgades, att utredningen av balansen i första hand skulle ankomma på vederbörande förvaltningsmyndighet; att om gärningsmannen levde, jämväl de upplysningar borde inhämtas, som kunde vinnas angående dennes levnadsomständigheter och övriga förhållanden, vilka ägde betydelse för frågan om straffbarheten, att sedan utredningen snarast möjligt blivit slutförd, vederbörande myndighet skulle till kammarrätten insända handlingarna i målet jämte eget utlåtande; samt att om mål, varom nu sagts, avsåge häktad person och på grund av sakens vidlyftighet eller eljest hinder mötte för förvaltningsmyndigheterna att inom tre veckor från den dag, då häktingen ägde rum, till kammarrätten inkomma med utredning och utlåtande i målet, anmälan därom skulle göras hos kammarrätten, som, där så funnes erforderligt, ägde medgiva lämpligt anstånd.

I det betänkande med förslag till inrättande av ett riksrevisionsverk, som den 15 augusti 1913 avgavs av dåvarande statskommissarien Chr. L. Tenow och revisionskommissarien Richard Vide, återupptogs frågan om överflyttning av balansmålen och därmed sammanställda mål från kammarrätten till allmän domstol. Framhållande att enär det föreslagits att kammarrättens befattning med statsmedelskontrollen skulle helt och hållet upphöra, nämnda fråga dåmera befunne sig i ett helt annat läge än år 1908, anförde dessa kommitterade vidare, att det vore tydligt att efter statsmedelskontrollens utbrytande ur kammarrätten de ifrågavarande målen icke vidare borde inom kammarrätten handläggas. Dessa mål stode ju i det intimaste samband med räkenskapsgranskningen, vadan det kunde synas mest ändamålsenligt att överföra dem till det föreslagna riksrevisionsverket. Kommitterade ansåge emellertid vad lönerogleringskommittén och justitieombudsmannen anført innefatta fullgiltiga skäl för att överflytta dessa mål till allmän domstol.

Det olämpliga i att vissa av nu ifrågavarande mål behandlades inför allmän domstol, medan andra avgjordes av administrativ domstol, syntes vara så i ögonen fallande, att en närmare utveckling härav torde vara överflödig. Särskilt syntes det vara önskligt att undanröja den osäkerhet om rätt forum, som berodde på svårigheten att avgöra, om uppördsman eller redogörare skulle anses hava anförtrodda medel »under eget ansvar inför kronan eller verket» eller icke. Slutligen talade särskilt starkt för överflyttningens verkställande önskvärdheten av att muntligt förfarande bleve obligatoriskt vid dessa måls behandling. Genom den 1908 fastställda instruktionen för kammarrätten hade visserligen lämnats föreskrift om rätt för den, som blivit ställd under åtal, att bliva hörd inför kammarrätten, då han därom anhölle. Men det torde endast i ytterst sällsynta undantagsfall förekomma, att denna rätt toges i anspråk eller att kammarrätten själv förordnade om förhör inför sig. Och den möjlighet, som stode kammarrätten öppen, att förordna om förhör inför allmän underdomstol i orten torde ej vara av synnerligen stort värde. Man kunde ej gärna fordra, att underdomstolen skulle så sätta sig in i målet, som om den även hade att döma i detsamma. Komme härtill att det givetvis ej vore möjligt att av underdomstolens förhørsprotokoll bilda sig den uppfattning av målet som ett muntligt förhör inför den dömande myndigheten skulle giva, så vore

Revisions-
kommitterade
1913.

det tydligt, att betydelsen av möjligheten att låta underdomstol anordna förhör icke kunde värderas särskilt högt.

Granskade man däremot, yttrade kommitterade vidare, de skäl, som av kammarrätten anförts mot den ifrågasatta överflyttningen, syntes dessa vara av mindre välgående betydelse.

Vad först beträffade kammarrättens yttrande, att verkets advokattfiskal såsom ensam åklagare i nu ifrågavarande mål uppenbarligen borde genom denna verksamhet förvärva en sådan speciell kännedom om dessa måls beskaffenhet, att han måste förutsättas kunna med mindre tidsutdräkt utföra åklagarvärvet än en kronofogde, länsman eller stadsfiskal, som endast undantagsvis finge handlägga mål av ifrågavarande art, så vore detta påstående ingalunda oemotsägligt. Till en början borde påpekas, hurusom advokattfiskalen i kammarrätten huvudsakligen hade existensberättigande såsom reserv för tjänstlediga kammarrättsråd, vadan förordnande å tjänsten måst i stor utsträckning användas. Av en tabell över balansmålen i kammarrätten, som av kommitterade meddelats, framginge att under de nio åren 1903—1911 förekommit endast 16 balansmål, det ville säga mindre än 2 mål i årligt medeltal. Advokattfiskalen hade under åren 1911 och 1912 adjungerats 17 gånger och dessutom erhållit tjänstledighet 11 gånger. I anledning härav hade under samma tid för tjänstens uppehållande meddelats ej mindre än 37 särskilda förordnanden åt 7 olika ordinarie och extra tjänstemän inom verket. Den »speciella kännedom om ifrågavarande måls beskaffenhet», som av de tillförordnade advokattfiskalerna under dylika förhållanden förvärvades, kunde tydligen ej bliva synnerligen ingående. Vidare vore att erinra därom, att balansmål i fråga om kronans och andra allmänna medel endast i viss omfattning handlades av kammarrätten. Så fort fråga vore om tillgrepp och förskingring av sådana inför kammarrätten redovisade medel, som icke vore redogöraren anförtrödda under eget ansvar inför kronan eller verket, skulle rannsakingen ske vid allmän domstol och åtalet utföras av allmän åklagare. Än vidare borde framhållas, att allmän åklagare även hade att vid allmän domstol utföra mål angående tillgrepp och förskingring av enskilda medel, vilka mål ofta kunde vara synnerligen invecklade och erbjuda större svårigheter att utreda än mål om balanser i kronans och andra allmänna kassor. Den processledande verksamhet, som tillkomme de allmänna underdomstolarna, möjliggjorde även att eventuella brister i den utredning, som av allmänna åklagaren presterats, kunde vid domstol avhjälpas.

Slutligen förefunnes en utväg att tillgodogöra sig fördelarna av den nuvarande ordningen med utredningen av balansens belopp med mera samtidigt som man begagnade sig av förmånen att överlämna domsrätten till allmän domstol. Utredningen i balansmålet borde nämligen framdeles liksom nu i första hand påläggas vederbörande redogörelseverk. I den mån allmän åklagare för målets utförande vore i behov av vidare utredning, skulle sådan lämnas av riksrevisionsverket, som även borde verkställa den för åtalets utförande erforderliga utredning, som av verket kunde lämnas i de fall, då redogöraren ej tillhörde särskilt redogörelseverk.

I fråga om verkan av överflyttningen av balansmålen till allmän domstol i avseende å snabbheten i rättsskipningen syntes det med full tydlighet framgå av justitieombudsmannens framställning att någon olägenhet uti ifrågavarande hänseende icke torde vara att emotse. Kammarrätten hade visserligen funnit det antagligt, att den ökning av antalet instanser, som bleve en följd av överflyttningen, skulle verka fördröjande på det slutliga

avgörandet. Denna invändning kunde emellertid endast gälla de fall, då överklagande av domstolens utslag fullföljdes genom alla instanser. Genom den snabbhet, varmed såväl underdomstol som hovrätt hade att förfara i brottmål, torde emellertid den berörda eventualiteten bliva av synnerligen ringa betydelse. Den ökade rättssäkerheten, som genom det obliigatoriska muntliga förklarandet vunnes, syntes kunna fullt uppväga ett möjligen inträffande obetydligt försenande av det slutliga avgörandet.

Kammarrätten hade vidare framhållit, att i sådana balansmål, där redogöraren rymt, bestämt hinder mötte för genomförande av likformighet i hithörande måls behandling, nämligen uti den omständigheten att den särskilda form för sådana måls anhängiggörande och behandling i övrigt, som i ämbetsverkets instruktion vore föreskriven — offentlig stämning jämte tredskodom — måste bibehållas för att balansens belopp och det allmännas fordran hos redogöraren skulle kunna fastställas utan hinder därav, att han ej kunnat med stämning anträffas. Jämväl denna invändning syntes föga vägande; likformighet i behandlingen av alla balansmål uti det av kammarrätten anförda hänseendet hade ej ens inom kammarrätten kunnat uppehållas, och en fordran på absolut likformighet kunde naturligtvis aldrig fyllas.

Mot kammarrättens yttrande att, enligt vad erfarenheten givit vid handen, skriftlig procedur vore den mest lämpliga formen för behandlingen jämväl av de fiskaliska aktionsmålen kunde erinras, att mål angående ämbetsfel även rörande uppbörd, förvaltning och redovisning av medel samt kontroll därå redan nu kunde förekomma vid allmän domstol och att det muntliga förfarandet i dylika fall ej uteslöte användning av skriftliga inlagor.

I detta sammanhang borde påpekas, att därest vid revisionen inom den belgiska räkenskapsdomstolen balanser eller underslev upptäcktes, saken överlämnades åt justitie- och finansministrarna, vilka låte anhängiggöra åtal vid allmän domstol.

Därest balansmålen överflyttades till de allmänna domstolarna, borde tydligen även tvistemål angående betalning på grund av borgen för kronans uppbördsmän upptagas och handläggas av de allmänna domstolarna. Det huvudsakliga skäl, som anförts för dessa måls bibehållande hos kammarrätten, hade nämligen varit målens nära samband med balansmålen. Och den utredning angående exempelvis huruvida borgensförbindelse omfattade tid, då balansen uppkommit, kunde ju utan olägenhet verkställas av riksrevisionsverket, ehuru målet utfördes vid allmän domstol.

Kommitterade tillade, att därest emellertid mot kommitterades förmodan skulle befinnas omöjligt att låta ifrågavarande mål utföras vid allmän domstol, målen borde handläggas av riksrevisionsverket och att deras bibehållande vid kammarrätten efter omorganisationens genomförande ej kunde sättas i fråga.

Över senast anförda betänkande avgav kammarrätten den 24 november 1913 infortrat utlåtande. I nu ifrågavarande del yttrade därvid kammarrätten huvudsakligen följande.

Kammarrätten 1913.

Med avseende å innebörden av kommitterades uppdrag torde förslaget om ändring av här avsedda forumbestämmelser få anses framställt allenast under förutsättning att räkenskapsgranskningen överflyttades från kammarrätten till ett nytt revisionsverk. Då emellertid kammarrätten alldeles icke delade kommitterades mening om behovet av det nya verket, skulle, därest kammarrättens uppfattning härutinnan vunne beaktande, angivna

föresättning för förslaget i här avsedda del sakna giltighet. Vid sådant förhållande och då enligt kammarrättens mening en förnyad prövning av föreliggande fråga i hela dess vidd oberoende av den under prövning varande frågan om ny rättegångsordning syntes desto mindre påkallad, som densamma för endast några få år sedan varit föremål för Kungl. Maj:ts sorgfälliga övervägande, hemställde kammarrätten — med hänvisning jämväl till vad ämbetsverket anfört i ovan refererade utlåtande den 2 november 1907 — att kommitterades ifrågavarande förslag icke måtte till någon Kungl. Maj:ts åtgärd föranleda.

Vissa av kommitterades uttalanden i frågan vore emellertid av den innebörd, att de syntes böra föranleda några kortare erinringar.

Vad anginge kommitterades erinran om det stora antalet förordnanden å advokattiskalstjänsten tilläte sig kammarrätten framhålla, att i förhållande till ämbetsverkets stora behov av arbetskrafter för ledamotsförordnanden vid förfall för kammarrättsråd och extra adjunktioner verkets tillgång på personer med erforderlig kompetens länge varit synnerligen knapp, och att därför advokattiskalen måst anlitas för dylika förordnanden, därvid emellertid kammarrätten städse sökt tillgodose kravet på önskvärd kontinuitet i den med ifrågavarande befattning förenade verksamhet i all den mån så kunnat ske utan åsidosättande av vederbörande tjänstemäns berättigade intressen.

- Kommitterade gjorde gällande, att allmän åklagare hade att vid allmän domstol utföra mål angående tillgrepp och förskingring av enskilda medel, vilka mål ofta kunde vara synnerligen invecklade och erbjuda större svårigheter att utreda än mål om balanser i kronans och andra allmänna kassor. Frånsett att i flertalet här avsedda fall åklagarens utredningsarbete säkerligen på ett verksamt sätt underlättades av vederbörande målsägare, kunde härvid anmärkas, att kammarrätten visserligen icke ansåge de nu ifrågavarande målens överflyttning till allmän domstol medföra något äventyr för rättssäkerheten men dock ej vore övertygad om den ifrågasatta anordningens företräde framför gällande bestämmelser i ämnet.

Kommitterade förordade att endast *domsrätten* i balansmål skulle överflyttas till allmän domstol, varemot bestyret med *utredningen* skulle framdeles såsom hittills i första hand tillkomma vederbörande redogörelseverk och, i den mån allmän åklagare för målets utförande vore i behov av vidare utredning, sådan skulle lämnas av riksrevisionsverket, som även borde verkställa den för åtalets utförande erforderliga utredning, som av verket kunde lämnas i de fall, då redogöraren ej tillhörde särskilt redogörelseverk. Det syntes överflödigt att påpeka, hurusom dylika anordningar skulle alideles äventyra just den större snabbhet i förfarandet, som av justitieombudsmannen åberopats såsom en avsevärd fördel med överflyttningen.

Kommitterade hade vidare kritiserat kammarrättens i utlåtandet den 2 november 1907 uttalade mening att det vore antagligt, att den ökning av antalet instanser, som bleve en följd av överflyttningen, skulle verka fördröjande på det slutliga avgörandet, samt ansett denna »invändning» endast kunna gälla de fall, då överklagande av domstolens utslag fullföljdes genom alla instanser. Att icke enahanda förhållande skulle kunna tänkas inträffa jämväl i de fall, då målet stannade hos överrätten, vore emellertid ej lätt att inse.

Jämväl efter överflyttning till allmän domstol av ifrågavarande ba-

lansmål torde, på sätt nämnts i utlåtandet den 2 november 1907, däri angivna särskilda form för anhängiggörande och behandling i övrigt av mål, där redogöraren rynt, icke kunna undvaras. Erforderliga bestämmelser härutinnan kunde emellertid bringas till stånd endast i den för stiftande av allmän lag stadgade ordning.

I fråga om tvister angående betalning på grund av borgen för kronans uppbördsmän hölle kammarrätten i likhet med kommitterade före, att beträffande dessa mål borde gälla samma forumbestämmelser som i fråga om balansmålen.

I det utlåtande i fråga om inrättande av ett riksrevisionsverk, som den 10 februari 1914 avgavs av inom finansdepartementet tillkallade sakkunniga (förtvvarande statsrådet Carl Swartz, professorn Gustav Cassel, före detta bankofullmäktigen friherre K. Langenskiöld och statskommissarien Tenow), föreslogs att i samband med inrättandet av ett riksrevisionsverk för prövning av anmärkningsmål skulle inom detta ämbetsverk organiseras en särskild domstol, riksrevisionsrätten, bestående av två, eventuellt tre kammarrättsråd och två revisionsråd. I avseende å balansmål och därmed sammanställda mål anförde dessa sakkunniga, att på grund därav att domstolsorganisationen i stort sett bibehölls vid den dittillsvarande ordningen, några särskilda skäl ej syntes tala för att då återupptaga den vid kammarrättens närmast föregående löneroglering väckta frågan om att till allmän domstol överflytta handläggningen av nyssnämnda grupper av mål, då nämligen dessa kunde framgent handläggas av riksrevisionsrätten under enahanda former som dittills av kammarrätten.

I det underdåniga utlåtande, som kammarrätten den 7 april 1914 avgav över det senast anförda betänkandet, avstyrkte ämbetsverket bestämt den föreslagna nya revisionsdomstolen. Speciellt anmärktes — för att nu endast tala om erinringar, som angingo behandlingen av balansmål — att förslaget icke upptog juridisk examen som kompetensvillkor för rådsbefattning i revisionsverket och att således enligt de sakkunnigas mening juridisk kunskap vore obehörlig för föredragande och domare i anmärkningsmål, ja till och med i balans- och därmed jämställda mål.

Under den ytterligare utredning, som föregick riksräkenskapsverkets inrättande år 1920, förutsattes att balansmålen och därmed sammanställda mål samt tvisterna angående betalning på grund av borgen för kronans uppbördsmän fortfarande skulle ankomma på kammarrättens prövning, och i fråga om handläggningen av dessa mål hos kammarrätten har riksräkenskapsverkets tillkomst ej medfört annan ändring i instruktionen för kammarrätten än att däri införts bestämmelser om rätt för kammarrätten och dess advokatfiskal att, därest det anses nödigt, från riksräkenskapsverket i balansmål och tvistemål av nyss nämnda art införskaffa utredning angående de omständigheter, vilka därstädes kunna utrönas och äro av betydelse för målet, samt i mål rörande fel och försummelse i avseende å uppbörd, förvaltning och redovisning eller kontroll och tillsyn därvid (fiskaliska aktionsmål) inhämta utlåtande i målet.

Utöver vad redan nämnts om anställande av muntligt förhör och om införskaffande av utredning uti ifrågakomna tre slag av mål må om deras handläggning i kammarrätten ur dess instruktion här återgivas följande bestämmelser. Sedan vederbörande myndighet utrett och meddelat utlåtande angående någon i kronans eller andra allmänna medel eller persedlar yppad balans och till kammarrättens åtgärd överlämnat handlingarna i målet, har kammarrättens advokatfiskal att avgiva memorial an-

*Gransknings-
sakkunniga
1914.*

*Kammarrät-
tens 1914.*

*Riksräken-
skapsverkets
inrättande.*

*Handlägg-
ningen hos
kammarrätten
av balansmål
med flere mål.*

gående balansens belopp och egenskapen därav med påstående om det ansvar och den ersättningsskyldighet, som anses böra i målet ådömas. Kammarrätten infor drar häröver, där sådant erfordras, vederbörandes förklaring jämte yttrande från den myndighet, som utrett balansen. Har den, som åsamkat sig balans, avvikit innan han blivit hörd i målet, äger kammarrätten, på advokatfiskalens yrkande, att genom offentlig stämning, som anslås å kammarrättens dörr och tre gånger införes i allmänna tidningarna, kalla honom att inom tre månader efter stämningdagen inställa sig hos kammarrätten för svaromåls avgivande. Kommer han ej inom förelagd tid, avgiver advokatfiskalen påstående angående balansens belopp och om den ersättning, han anser böra ådömas, varefter målet avgöres på förhandenvarande skäl. Jämväl i de på kammarrättens prövning ankommande målen angående åtal för fel och försummelser i avseende å uppbörd, förvaltning och redovisning eller kontroll och tillsyn därvid avgiver advokatfiskalen memorial, varöver den tilltalades förklaring infor dras. Tvister rörande borgen eller annorlunda ställd säkerhet för kronans uppbörds män instämmas till kammarrätten av advokatfiskalen och behandlas på sätt allmän lag stadgar för hovrätt. Beträffande såväl nu nämnda som övriga till kammarrättens handläggning hörande mål gäller, att då något mål for drar utredning i orten och sådant fall ej är för handen att utredningen kan av kammarrätten erhållas från annan myndighet eller tjänsteman, kammarrätten har att därom göra anmälan hos Kungl. Maj:ts och därvid föreslå den eller dem, åt vilken eller vilka ett sådant uppdrag lämpligen må kunna anförtros. Liksom kammarrätten av eget initiativ kan förordna om muntligt förhör med part, kan kammarrätten ock förordna om vittnesförhör. Kan förhöret ej lämpligen ske hos kammarrätten, äger kammarrätten förordna om dess hållande vid allmän underdomstol i orten och i sådant avseende meddela erforderliga föreskrifter; och äger kammarrätten därvid jämväl anmoda vederbörande länsstyrelse utse ombud att vid domstolen föra kronans eller det allmännas talan.

Statistiska
uppgifter.

Enligt förteckningar, fogade vid justitieombudsmannens förut refererade framställning, hade åren 1897—1906 till kammarrätten inkommit tjugufyra balansmål och fiskaliska aktioner av ovan angiven beskaffenhet. Av uppgifter för åren 1907—1921, som tillhandahållits mig av advokatfiskalen, framgår att dessa femton år inkommit tillhoppa femtiofem balansmål, men däremot icke någon fiskalisk aktion av oförmäld art. Av berörda femtiofem mål hava tio angått häktad person; nio av de sistnämnda målen äro avgjorda och i sju av de avgjorda målen har kammarrätten vid ådömande av frihetsstraff medgivit avdrag för häktningstid. År 1901 förekom senast hos kammarrätten tvistemål på grund av borgen för en kronans uppbördsman; närmast föregående mål av detta slag lär er hava avgjorts av kammarrätten år 1894.

Vart bör
eventuell över-
flyttning ske?

Då fråga tidigare varit uppe om överflyttning av balansmål och därmed sammanhörande mål från kammarrätten till annan domstol, synes man närmast hava tänkt sig att målen skulle upptagas av allmän underrätt. Den likformighet i avseende å det processuella förfarandet mellan dessa mål och andra rättegångsmål, som enligt löneregleringskommitténs betänkande den 18 juni 1904 skulle vinnas genom överflyttningen, nåddes emellertid icke fullständigt genom överflyttningen av balansmål och

fiskaliska aktioner till de allmänna underdomstolarna, utan skulle även efter en sålunda verkställd överflyttning komma att inom ett mera begränsat område, nämligen beträffande forum för tjänstefel, förefinnas en olikformighet, som just genom en dylik åtgärd skulle te sig än mera anmärkningsvärd än den hittillsvarande. Enligt nuvarande bestämmelser gäller — fränsett rent administrativ bestraffningsrätt — att inom vissa ämbetsverk, nämligen hovrätterna och kammarrätten, chefen och ledamöterna för ämbetsfel svara inför högsta domstolen men tjänstemännen inför det egna verket; vidare svara revisionssekreterarna och justitiekanslern inför högsta domstolen men tjänstemännen i nedre justitierevisionen och vid justitiekanslersämbetet inför Svea hovrätt, chefen och ledamöterna inom flertalet av de äldre förvaltande verken inför högsta domstolen men tjänstemännen inför underrätt. Beträffande Kungl. Maj:ts kansli, med förut angivna undantag, statskontoret samt i senare tid tillkomna ämbetsverk är däremot regeln att högre befattningshavare svara inför hovrätt, lägre inför allmän underrätt och detsamma gäller i fråga om länsstyrelserna. Underdomare och magistratsledamöter svara inför hovrätt, tjänstemän vid de olika lokalförvaltningarna inför underrätt. Ämbetsfel av biskop beivras i hovrätt och likalades fel, som annan präst begått i egenskap av domkapitelsledamot, men för övrigt svara präster efter omständigheterna inför domkapitel eller allmän underdomstol. Mål angående åtal för fel och förbrytelse i ämbete eller tjänst vid krigsmakten höra till krigsdomstol, i allmänhet krigsrätt men krigsöverdomstol för särskilda fall utan intresse för föreliggande fråga. Från regeln om forum för tjänstefel innefattar, med undantag givetvis för redogöraren i kammarrätten, bestämmelsen om särskilt forum för balansmål ett undantagsstadgande och den plägar som angivas som en sådan i vederbörande författningar. Skall kammarrätten upphöra att vara forum för balansmål i allmänhet, synes det lämpligast att dessa upptagas av den domstol, inför vilken vederbörande redogörare eljest svarar för tjänstefel.

Att efter eventuell överflyttning av balansmålen från kammarrätten den huvudsakliga utredningen bör på sätt nu är fallet ankomma på vederbörande redogörelseverk eller den förvaltningsmyndighet, under vilken vederbörande redogörare lyder, lär vara självklart. Beträffande åter åtalsrätten hävdade kammarrätten i ovan återgivna utlåtande av den 2 november 1907 med styrka att även efter en dylik överflyttning kammarrättens advokatfiskal borde fungera som åklagare i målen. Det förnämsta skäl, som härför anfördes, synes emellertid med riksräkenskapsverkets tillkomst hava förlorat sin giltighet. Att såsom i det nämnda utlåtandet framhålls den speciella kännedom om balansmålen beskaffenhet, som advokatfiskalen såsom ensam åklagare i dessa mål är i tillfälle att förvärva, bör kunna sätta honom i tillfälle att utföra sitt uppdrag såsom åklagare med större insikt och mindre tidsutdräkt än sådana åklagare, som endast undantagsvis skulle få handlägga mål av ifrågavarande art, vill jag ingalunda jäva i vad angår advokatfiskalens större skicklighet; men beträffande omdömet i dess senare del måste jag ställa mig något tveksam, då advokatfiskalens större erfarenhet väl icke kan hava någon betydelse för balansmålen skyndsamma avgörande i andra fall än då han kan personligen deltaga i utredningen och utföra åtalet samt, där detta icke är möjligt, hans åklagarbefattning väl snarare kan leda till ökad tidsutdräkt och, såsom även kammarrätten uppmärksammat, till mångskriveri. Någon risk lär i alla händelser icke vara förenad med att an-

Utredning och åklagarmakt efter eventuell överflyttning.

förtro åt de vanliga åklagarna att utföra åtal även i balansmål; huvudsakliga vikten ligger ju på den förberedande utredningen hos redogörelseverket och själva processledningen, i avseende varå må anmärkas, att det muntliga förfarandet vid underdomstolarna, där väl de flesta åtalen skulle förekomma, öppnar möjligheter, till vilka det i överdomstolarna vanliga rent skriftliga förfarandet icke kan bereda någon motsvarighet. Av vikt är vidare att man icke tvingas att endast för åtalsrättens skull bibehålla den nu med hänsyn till frågan om behörig domstol gällande skillnad, som beror av, huruvida förskingrade medel eller persedlar varit vederbörande uppbördsman eller redogörare anförtrodda under eget ansvar inför kronan eller verket eller icke samt huruvida redogörelse för ifrågakomna medel eller persedlar ingår till riksräkenskapsverket eller icke. Alldeles utan betydelse är väl ej heller den omständigheten att en redogörare kan hava förskingrat dels medel, för vilka redogörelse ingår till riksräkenskapsverket, dels andra publika medel; för dylika, ej helt okända fall är det givetvis lämpligast att åtalsrätten tillkommer en och samme tjänsteman.

*Fördelar och
olägenheter
av överflytt-
ningen.*

Den förut omförmälda likformigheten i avseende å det processuella förfarandet kan redan i och för sig anses såsom en fördel; dess praktiska konsekvenser äro emellertid mera betydande. I fråga härom må först nämnas, att med upphävandet av de särskilda forumbestämmelserna för vissa balansmål anledning till villrådighet, var sådant mål skall anhängiggöras, icke vidare lära kunna föreligga. Sådan villrådighet har flera gånger yppats i rättstillämpningen. I lönerogleringskommitténs förut återgivna uttalande beröres ett fall från år 1903 angående en poststationsföreståndare. För några andra liknande fall skall nu redogöras.

Vid stationskrigsrätten vid flottans station i Karlskrona anhängiggjordes talan mot underofficieren av andra graden vid flottan O. för det denne såsom redogörare å kanonbåt förskingrat penningar och proviantariklar samt sökt dölja tillgreppen genom falska räkenskaper ävensom jämväl i andra hänseenden förfarit felaktigt beträffande uppbörden. Sedan stationskrigsrätten dömt O. till ansvar och ersättningsskyldighet samt krigshovrätten, där O. anfört besvär, i vissa avseenden nedsatt det O. ålagda straff, förklarade Kungl. Maj:t, efter besvär av åklagaren i målet, genom utslag den 15 april 1896, att som med avseende å den befattning, det enligt flottans reglemente ålegat O. såsom redogörare å berörda kanonbåt att taga med ifrågavarande uppbörd, det förevarande målet vore att anse såsom balansmål, däri det enligt 18 § i förordningen om krigsdomstolar och rättegången därstädes den 11 juni 1868 jämförd med 1 § uti instruktionen för kammarrätten icke tillkomme krigsdomstol utan kammarrätten att döma, funne Kungl. Maj:t skäligt undanröja såväl stationskrigsrättens som krigshovrättens utslag, till följd varav O., vilken enligt vad upplyst vore intagits å centralfängelset i Malmö för undergående av honom genom krigshovrättens utslag ådömt straffarbete, ej vidare skulle fortsätta det samma utan genom Konungens befallningshavandes i Malmöhus län försorg överlämnas till stationsbefälhavaren i Karlskrona, vilken hade att med ärendet vidare lagligen förfara.

Vid Danderyds skeppslags tingsrätt ställdes rektorn vid institutet och förskolan för blinda å Tomtebodas K. under tilltal för tillgrepp och förskingring av eller vårdslöshet och försummelse med avseende å penningar, som han i kraft av sitt ämbete mottagit till förvaltning och redovisning. Tillika fördes ersättningstalan mot K. Tingsrätten dömde K. till ansvar

och ersättningskyldighet. Svea hovrätt, där besvär anförts af ömse sidor, yttrade i utslag den 29 december 1902, att enär med hänsyn till lydelsen av 1 § 1 och 2 mom. av den för kammarrätten den 14 november 1879 utfärdade instruktion fragan, om och i vad mån K. kunde hava i åtalade avseenden gjort sig skyldig till brott i tjänsten skulle, såvitt åtalet avsåge sådana medel och persedlar, för vilka redogörelse ingått till kammarrättens revisionsavdelning, av kammarrätten upptagas till behandling och avgörande; ty och som dylik redogörelse ägt rum i fråga om blindinstitutets tillgångar samt tingsrätten följaktligen icke varit behörig att ingå i prövning av den emot K. förda talan, såvitt densamma avsåge K:s åtgärder beträffande blindinstitutet tillhöriga medel och persedlar, som av K. omhänderhafts, bleve tingsrättens utslag, i vad K. därigenom i omförmälda hänseende ådömts ansvar och skyldighet att ersätta blindinstitutet, av hovrätten undanröjt; och att enär, beträffande tingsrättens utslag i övrigt, tingsrätten, jämlikt grunderna för 10 kap. 21 § rättegångsbalken, bort, efter verkställd rannsaking och prövning av K:s brottslighet i dessa delar, överlämna handlingarna i målet till kammarrätten för K:s lagförande därstädes och slutliga dömande, samt det förty icke tillkomme hovrätten att ingå i prövning av tingsrättens utslag härutinnan, funne hovrätten de i berörda hänseenden därstädes anförda besvär över samma utslag icke föranleda till annan åtgärd än att det K. ådömda straff av hovrätten undanröjdes; varjämte hovrätten förordnade, att handlingarna i målet skulle överlämnas till kammarrätten för den åtgärd, som kunde på kammarrätten ankomma. Efter besvär av åklagaren i målet ävensom av målsägare prövade Kungl. Maj:t genom utslag den 3 juni 1903, enär det K. anförtrodda sysslande med blindinstitutet tillhöriga medel och persedlar enligt utredningen i målet icke varit av sådan beskaffenhet, att K. såsom redogörare för sitt berörda sysslande vore ansvarig inför kammarrätten, samt det följaktligen ej tillkomme kammarrätten att med målet taga befattning, rättvist att med undanröjande av hovrättens utslag visa målet åter till hovrätten, som hade att detsamma åter upptaga och därmed lagligen förfara.

Att mål sådana som de nu omförmälda skulle vunnit ett avsevärt snabbare avgörande, om särskilt forum för balansmål ej funnits, är ju uppenbart. Beträffande de fall, för vilka nu redogjorts, skall måhända göras gällande, att tidsutdräkten med det slutliga avgörandet icke berott på tillvaron av den särskilda forumbestämmelsen utan på missuppfattning därav. Emellertid finnes ett fall, då sagda forumbestämmelse genom sin blotta tillvaro föranleder en större omständlighet i handläggningen av balansmål än eljest skulle erfordras. I 25 kap. 9 § rättegångsbalken stadgas nämligen, att om någon, som är tilltalad vid underrätt, jämväl ställts under åtal för brott, som tillhör överrätts omedelbara upptagande, underrätten skall, sedan den meddelat utslag beträffande den under dess domvärjo hörande förbrytelsen, underställa målet i denna del hovrättens prövning ändå att det eljest ej skolat underställas. Denna bestämmelse, enligt vilken varje mål rörande av en redogörare begånget brott, som det tillhör underrätt att upptaga, skall underställas så snart redogöraren samtidigt tilltalats inför kammarrätten, har största intresset för sådana fall, då en redogörare med avseende å olika medel hör under olika domstolar. Då kammarrätten år 1907 avgav utlåtande över justitieombudsmannens här ovan refererade framställning, erinrade beträffande nyss berörda fall två av kammarrättens ledamöter, hurusom på grund av gällande forumföreskrifter vore syn-

nerligen vanligt, att rannsaking med häktad person skedde inför två eller flera underdomstolar och att det syntes icke vara något märkligare att en rannsaking från allmän domstol hänskötes till kammarrätten. Här emot kan — fränsett det förhållandet att rannsakningsmål, som från underrätt hänskjutes till kammarrätten, måste före dess upptagande i kammarrätten hava underställningsvis behandlats även av vederbörande hovrätt — numera därjämte erinras att det, att döma av förhandlingarna vid 1921 års riksdag rörande ett då väckt förslag om ändring av vissa bestämmelser angående forum i brottmål, väl endast är en tidsfråga, när rannsakingshänskjutande från en underdomstol till annan sådan domstol kommer att upphöra.

Beträffande frågan om den åstundade likformigheten i avseende å den processuella behandlingen mellan de balansmål, som nu höra till kammarrättens prövning, och brottmål i allmänhet må i detta sammanhang påminnas om kammarrättens i utlåtandet den 2 november 1907 gjorda uttalande om den svårighet, som visat sig möta vid bedömandet, huruvida i förekommande fall kammarrätten eller krigsdomstol vore rätt forum. Om, såsom kammarrätten därvid yttrade, den ifrågasatta överflyttningen ej skulle i detta avseende medföra annan förändring än att nödvändigheten att ingå i bedömande av frågan om rätt forum överflyttades från kammarrätten till allmän underdomstol, vore ju vinsten i denna del av förändringen minst sagt tvivelaktig, men om förändringen sker på det sätt att balansmålen överflyttas till den domstol, inför vilken vederbörande redogörare har att svara i mål angående tjänstefel i allmänhet, bortfaller ju även för militära redogörares del anledning till tvekan om rätt forum i nu angivna avseende.

Det lär vidare böra undersökas, huruvida, utöver den fördel som vinnas genom minskande av risken för misstag beträffande forum och genom underställningsförfarandets upphörande för vissa fall, balansmålen hänföra till forum för mål angående tjänstefel i allmänhet skulle kunna bidra till ett skyndsammare avgörande av dessa mål. Härvid kan bortses från det fåtal balansmål, som fortfarande skulle upptagas i överdomstol såsom första instans, och likaledes från de balansmål i övrigt, i vilka den tilltalade ej hålles häktad. I avseende alltså å de balansmål angående häktad, som skulle upptagas vid underrätt (häradsrätt, rådhusrätt, krigsrätt), gäller, på sätt förut framhållits, å ena sidan att rannsaking med häktad skall vid underrätt företagas inom viss kort tid från det anmälan om häktningen inkommit, under det att någon motsvarande bestämmelse av lika tvingande beskaffenhet icke meddelats beträffande åtal inför kammarrätten, ävensom att rannsaking plägar kunna vid underrätt ske jämsides med utredningen i målet, medan ett i kammarrätten anhängigt mål i allmänhet icke företages till behandling förrän utredningen slutförts, samt å andra sidan att överflyttningen av balansmål från kammarrätten till allmän underrätt medför en ökning av antalet instanser. Något avgörande svar på frågan, huruvida i betraktande av omständigheterna å ömse sidor en överflyttning i allmänhet skulle leda till ett snabbare slut, kan måhända icke givas; dock synes mig mest antagligt att frågan bör besvaras jakande, eftersom de omständigheter, på grund av vilka målen företagas snabbare i underrätt än i kammarrätten, kunna såsom tillämpliga å alla ifrågavarande fall sägas hava större allmängiltighet än det för nekande svar talande skälet om ökning av antalet instanser, i vilket senare av-

seende ju kan väntas att i åtskilliga fall båda parterna komma att nöja sig med underrättens utslag samt efter den nuvarande lydelsen av 30 kap. rättegångsbalken även kan erinras, att allmänna åklagaren, som nu icke utan särskilt tillstånd äger fullfölja talan mot kammarrättens utslag, väl skulle få full frihet att anföra besvär mot första instansens utslag, men att den tilltalade icke under alla omständigheter skulle äga rätt att fullfölja talan mot hovrättens utslag.

Vad man i främsta rummet velat vinna genom balansmålens överflyttning från kammarrätten har varit en förbättring i rättsproceduren. Efter justitieombudsmannens framställning år 1907 har på detta område åstadkommits den förbättring att den tilltalade har ovillkorlig rätt att varda hörd inför kammarrätten. Såvitt fråga ej är om en redogörare, som bor i Stockholm eller där hålles häktad, medför emellertid förhör inför kammarrätten omgång och kostnad och de förhör i balansmål, som på den tilltalades begäran eller kammarrättens eget initiativ ägt rum, hava mestadels hållits vid underdomstol i vederbörande ort. För förhör vid annan domstol äger kammarrätten meddela erforderliga föreskrifter, men förhørsledningen måste givetvis bliva en helt annan och kunna bättre lämpas efter behovet under förhörets fortgång, om förhöret hålles av den domstol, som har att döma i målet. Det missförhållande, som härutinnan anmärktes av justitieombudsmannen, kan därför ej sägas hava annat än ofullständigt avhjälpts genom de omnämnda ändringarna i kammarrättens instruktion.

Under det att för balansmålens bortflyttande från kammarrätten enahanda skäl kunna anföras nu som då frågan härom tidigare behandlats, hava skälen mot en sådan åtgärd under mellantiden väsentligen försvagats. Det utan jämförelse viktigaste bland dessa skäl var det nära sambandet mellan balansmålen samt den granskning av räkenskaper, som skulle verkställas hos kammarrätten, och det är helt visst på grund av detta samband som kammarrätten alltifrån äldsta tider haft sig anförtrött att jämte anmärkningsmål upptaga och pröva balansmålen. Men sedan räkenskapsgranskningen överflyttats från kammarrätten till ett därifrån fullständigt skilt ämbetsverk, riksräkenskapsverket, och kammarrättens befattning med räkenskapsgranskningen i det nya ämbetsverket bestämts att omfatta allenast prövning av de mål, som av detta ämbetsverk hänskjutas till kammarrätten, lär det icke vidare kunna sägas att med hänsyn till ämbetsäligganden i övrigt kammarrätten är mer än de allmänna domstolarna ägnad att vara forum för balansmål, vilka man numera i stället har ökad anledning att sammanställa med brottmål i allmänhet. Att alla mål av visst slag handläggas av en och samma överdomstol för hela riket bereder otvivelaktigt större säkerhet för en konsekvent lagtillämpning beträffande ifrågavarande mål, men ett sådant förhållande synes dock icke utgöra tillräckligt skäl att hänvisa just balansmålen till en specialdomstol. Vad angår de balansmål, där den brottslige redogöraren avvikit, medför den nuvarande proceduren obestridliga fördelar, men det synes mig icke uteslutet att för dessa mål, som ju ej gärna kunna hänvisas till annat forum än övriga balansmål, skall kunna anordnas en tillfredsställande procedur även efter deras överflyttande till annan domstol.

Balansmålens betydelse för kammarrättens arbetsbörda får givetvis icke bedömas uteslutande efter dessa måls numerär. I fråga om såväl det förberedande arbete, som ankommer på föredraganden, som föredragning, överläggning och uppsättande av beslut kräva balansmålen långt mera,

ofta mångdubbelt mera tid än beskattningsmålen. Då balansmålen inbördes förete stor olikhet härutinnan, är det ej gärna möjligt närmare angiva, huru många flera beskattningsmål för år skulle kunna av ledamöterna föredragas, därest balansmålen överflyttades från kammarrätten. Men även om ökningen i antalet föredragna beskattningsmål antoges uppgå till allenast ett hundratal för år, kan väl en sådan ökning icke helt lämnas ur räkningen, då det gäller att söka efter medel till nedbringande av kammarrättens arbetsbörda. Härtill kommer emellertid att med balansmålen bortflyttande från kammarrätten en av dess tjänstemän nämligen advokatfiskalen skulle kunna i ökad utsträckning tagas i anspråk för beredning av andra mål. Balansmålen och därmed sammanhängande bestyr kunna för närvarande hänföras till advokatfiskalens förnämsta tjänstealliganden; en bortflyttning av balansmålen skulle givetvis medföra en förändring i denne tjänstemans ställning och möjligen kunde rent av en indragning av tjänsten sättas i fråga, därest icke annat arbete i motsvarande omfattning kunde anförtros advokatfiskalen. Enligt nuvarande instruktion för kammarrätten, § 27, kan på advokatfiskalen övertlyttas föredragning av vissa mål och ärenden eller grupper av sådana, och dylik överflyttning förekommer redan nu i viss utsträckning. Men skulle advokatfiskalens befattning med balansmål komma att upphöra, borde han helt visst kunna medhinna att årligen föredraga ett eller annat hundratal flere beskattningsmål än nu.

Den lättnad i arbetsbördan, som balansmålen bortflyttande skulle medföra för kammarrätten, skulle ju vinnas på andra domstolars bekostnad. För underdomstolarna, som väl skulle få upptaga de flesta balansmålen, skulle emellertid, i betraktande av dessa måls relativa fåtalighet i förhållande till antalet underdomstolar, som kunna tänkas få sådana mål att handlägga, ökningen i arbetsbörda genom överflyttningen icke bliva av nämnvärd betydelse. Något annorlunda skulle väl förhållandet ställa sig för hovrätterna, som skulle få dels en eller annan gång upptaga balansmål till omedelbar prövning, dels ock pröva besvär över underdomstols utslag i balansmål. Men även om, såsom sannolikt är, flertalet balansmål, där den brottslige redogöraren icke är avliden eller avviken, komme att fullföljas till vederbörande hovrätt, kan antalet fullföljda eller till omedelbar prövning upptagna balansmål för varje hovrätt ej gärna komma att bliva mer än ett par om året och såsom en vinst av förändringen finge ju hovrätten räkna med upphörandet av underställningsförfarandet för sådana fall, då en redogörare samtidigt åtalas för brott, som hör till kammarrättens prövning, och för brott, som skall upptagas av underrätt.

Löneregleringskommittén yttrade i betänkandet den 18 juni 1904 att de skäl, vilka talade för upphörande av kammarrättens befattning med balansmålen, vore ganska tungt vägande. I det skick, vari efter riksräkenskapsverkets tillkomst frågan numera befinner sig, kan jag ej finna annat än att skälen för dessa måls bortflyttande från kammarrätten äro övervägande för att icke säga avgörande. I främsta rummet komma härvid de skäl, som äro av allmänt processuell natur, men att den ifrågasatta förändringen icke heller saknar betydelse för det aktuella spörsmålet om nedbringandet av kammarrättens arbetsbörda, lär framgå av det föregående.

Kammarrättens behörighet att upptaga balansmål beror närmast på ämbetsverkets egen instruktion men den förutsättes dels av föreskrifter i ett flertal andra instruktioner och liknande författningar, enligt vilka i fråga om åtal mot befattningshavare i avseende å redovisning av allmänna me-

I vilken ordning bör eventuell förändring genomföras?

del skall förhållas efter vad därom särskilt finnes stadgat, dels ock av några bestämmelser av allmän lags egenskap, nämligen 16 § 2 mom. i lagen den 8 mars 1889 om straff för ämbetsbrott av präst och om laga domstol i sådana mål samt 39 § i lagen den 23 oktober 1914 om krigsdomstolar och rättegången därstädes, vilka bestämmelser från hovrätts respektive krigsdomstols behandling undantaga mål, som enligt särskilda stadganden höra under kammarrätten. Bestämmelser i ämnet innefattas ock i ovan nämnda kungörelse den 23 december 1908 angående behandlingen av vissa balansmål.

I kammarrättens utlåtande den 24 november 1913 över revisionskommittéens betänkande yttras att jämväl efter överflyttning till allmän domstol av balansmålen den särskilda formen för anhängiggörande och behandling i övrigt av mål, där redogöraren rymt, icke torde kunna undvaras, men att erforderliga bestämmelser härutinnan kunde bringas till stånd endast i den för stiftande av allmän lag stadgade ordning. Den åsyftade formföreskriften innehåller, såsom förut nämnts, att om den, som åsamkat sig balans, avvikit, innan han blivit hörd i målet, kammarrätten äger, på advokatfiskalens yrkande, att genom offentlig stämning, som anslås å kammarrättens dörr och tre gånger införes i allmänna tidningarna, kalla honom att inom tre månader efter stämningdagen inställa sig hos kammarrätten för svaromåls avgivande, samt att, om han ej kommer inom förelagd tid, advokatfiskalen avger påstående angående balansens belopp och om den ersättning, han anser böra ådömas, varefter målet avgöres på förhandenvarande skäl. Ifrågavarande stadgande, vartill finnes ett slags motstycke i 25 kap. 19 § strafflagen, avviker i två hänseenden från vad som gäller beträffande proceduren vid allmänna underdomstolarna nämligen i fråga om stämningssättet och förfarandet för den händelse vederbörande ej kommer inom förelagd tid. Skillnaden är i det förra hänseendet av mindre betydighet; bestämmelserna i 11 kap. 9, 10 och 33 §§ rättegångsbalken skulle förmedligen kunna ersätta bestämmelsen i kammarrättens instruktion om ordningen för instämmande av redogörare eller uppborädsman, som avvikit. Däremot läser det vara utslutet att för utdömande av kronans fordran hos en avviken redogörare använda bestämmelserna i 12 kap. 3 § rättegångsbalken om tredskodom.

Enligt min mening nödvändiggör emellertid icke ens sist anmärkta förhållande att i samband med balansmålen bortflyttande från kammarrätten meddela bestämmelser av allmän lags natur för det fall att den, som åsamkat sig balans, avvikit innan han blivit hörd i målet. Att bestämmelser för detta fall kunnat med hänsyn till balansmålen handläggning i kammarrätten meddelas i administrativ ordning beror av bestämmelsen i 10 kap. 26 § rättegångsbalken, att de mål, som röra någons ämbete och tjänst, högre eller ringare, och fel däri, prövas och dömas av dem, som Konungen vård och inseende där över betrott haver, efter ty, som i särskilda stadgar därom sägs. En sådan särskild stadga läser kunna utfärdas icke blott för kammarrätten, som fortfarande skulle bliva forum för balansmål rörande dess egen redogörare, och hovrätterna, som skulle få upptaga balansmål rörande deras egna redogörare och vissa andra redogörare, utan även för härads-, rådhus- och krigsrätter. Däremot torde vara önskvärt, om också icke alldeles oundgängligt, att vid förändringens genomförande de ovan berörda bestämmelserna i lagen om straff för ämbetsbrott av präst och om laga domstol i sådana mål samt i lagen om krigsdomstolar och rättegången därstädes bleve formligen upphävda.

Utfärdandet av en särskild stadga om handläggningen av balansmål skulle vara lämpligt icke blott till undvikande av behovet av ändringar i allmän lag utan även till underlättande av översikten av bestämmelserna i ämnet. Genom stadgan borde sättas ur tillämpning de nu i olika instruktioner och därmed jämförliga författningar meddelade bestämmelser, genom vilka åtal mot redogörare och uppbördsmän i avseende å redovisning av allmänna medel hänvisas till annan domstol, än som äger upptaga åtal rörande sådana befattningshavares tjänstefel i allmänhet, samt vidare lämnas föreskrifter om vederbörande redogörelseverks skyldighet att utreda uppkommen balans och om förfarandet då redogöraren avvikit. Eventuellt kunde i stadgan därjämte meddelas föreskrift om skyldighet för vederbörande redogörelseverk att i enlighet med tidigare gällande men genom kungörelse den 14 november 1879 upphävd bestämmelse fastställa beloppet av uppkommen balans. En sådan föreskrift, som dock ej borde innehålla någon bestämmelse om underställning av beslutet, kunde vara lämplig ur bokföringssynpunkt och därjämte möjligen bespara kronan en eller annan rättegång i fall, då redogöraren avlidit eller avvikit samt ingen utsikt finnes att få bristen ersatt ur hans bo.

Att kammarrätten nu har att upptaga vissa så kallade fiskaliska aktioner rörande fel och försummelse i avseende å uppbörd, förvaltning och redovisning samt kontroll och tillsyn därvid ävensom tvister angående betalning på grund av borgen eller annorlunda ställd säkerhet för kronans uppbördsmän läser uteslutande bero av sammanhanget mellan dessa mål och balansmålen. Upphör kammarrätten att vara specialdomstol för balansmål, bör därav givetvis följa att även de nämnda fiskaliska aktionerna och tvistemålen överflyttas till andra domstolar. Av aktionerna komme därefter en del att tillhöra hovrätts prövning, andra att upptagas vid underrätt, särskilt krigsrätt, och tvistemålen skulle likaledes komma att anhängiggöras vid underrätt. För några fall ökades alltså genom förändringen antalet instanser från två till tre; olägenheten härav torde dock ej böra tillmätas någon betydelse, helst mål av nu ifrågavarande två slag äro synnerligen sällsynta. Förändringen i dessa delar läser kunna ske genom en ändring allenast i instruktionen för kammarrätten.

På grund av vad jag ovan anført hemställer jag, huruvida icke Kungl. Maj:t må finna gott vidtaga åtgärder i syfte att dels sådana balansmål, som för närvarande upptagas av kammarrätten såsom specialdomstol, i stället må upptagas av domstol för prövning av åtal rörande vederbörande uppbördsmans eller redogörares tjänstefel i allmänhet, dels ock kammarrättens befattning med vissa fiskaliska aktioner och tvistemål må upphöra.

Underdånigst

AXEL ÖSTERGREN.

Stockholm den 27 mars 1922.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 4 mars 1925.

Närvarande:

justitierådet SVEDELIUS,
regeringsrådet PALMGREN,
justitierådet CHRISTIANSSON,
justitierådet ALEXANDERSON.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 23 januari 1925, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas över upprättat förslag till *lag om upphörande av kammarrättens domsrätt i vissa mål*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av tillförordnade byråchefen för lagärenden i finansdepartementet, hovrättsassessorn John Alsén.

Lagrådet lämnade förslaget utan anmärkning.

Ur protokollet:
A. V. Stenkula.

*Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 6
mars 1925.*

Närvarande:

Statsministern SANDLER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden
OLSSON, NOTHIN, SVENSSON, HANSSON, LINDERS, LARSSON, WIGFORSS, MÖLLER,
LEVINSON.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Nothin, anmäler lagrådets den
4 mars 1925 avgivna utlåtande över det den 23 januari 1925 till lagrådet
remitterade förslaget till lag om upphörande av kammarrättens domsrätt i
vissa mål.

Föredraganden hemställer, att förslaget, som av lagrådet lämnats utan an-
märkning, måtte, sedan förslaget undergått redaktionell mindre jämkning, ge-
nom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter
biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen,
att till riksdagen skall avlätas proposition av den ly-
delse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Arvid Torold.